

Nr 96.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, m. m.; given Stockholms slott den 28 februari 1947.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels jämlikt § 87 regeringsformen antaga härvid fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige,

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

F ö r s l a g
till
L a g
**angående ändrad lydelse av 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om
de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.**

Härigenom förordnas, att 56 § lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

56 §.

Ej må — — — den ogill.
Finnes inom sådant område bete, slätter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nyttighet, som icke av lapparna användes, och kan upplåtelse därav ske utan intrång eller skada för renskötseln, må sådan upplåtelse kunna av *Konungens befallningshavande* mot avgift meddelas.

Kan inom sådant område upplåtelse av jakt eller fiske ske utan fara för tillgången på vilt eller fisk och utan besvärande intrång för lapparna, äger *Konungens befallningshavande* tillåta annan att mot avgift därstädes jämte lapparna utöva jakt eller fiske.

Finnes ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen upplåtelse av nyttjanderätt till inägor kunna äga rum utan avsevärt men för renskötseln, må *Konungens befallningshavande* mot avgift meddela sådan upplåtelse.

(Föreslagen lydelse)

56 §.

Ej må — — — den ogill.
Finnes inom sådant område bete, slätter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nyttighet, som icke av lapparna användes, och kan upplåtelse därav ske utan intrång eller skada för renskötseln, må sådan upplåtelse kunna av *Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer* mot avgift meddelas.

Kan inom sådant område upplåtelse av jakt eller fiske ske utan fara för tillgången på vilt eller fisk och utan besvärande intrång för lapparna, äger *Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer* tillåta annan att mot avgift därstädes jämte lapparna utöva jakt eller fiske.

Finnes ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen upplåtelse av nyttjanderätt till inägor kunna äga rum utan avsevärt men för renskötseln eller *prövas upplåtelse av nyttjanderätt till mark inom sådant område böra ske med hänsyn till den allmänna samfärdseln*, må *Konungen*

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

eller den myndighet Konungen bestämmer mot avgift meddela dylik upplåtelse. Där synnerliga skäl föreligga, må även eljest meddelas upplåtelse av nyttjanderätt till mark för bostad eller annat liknande ändamål.

Har bete — — — honom förlust.

Har bete — — — honom förlust.

Innan upplåtelse — — — i ärendet.

Innan upplåtelse — — — i ärendet.

Medel, som inflyta genom sådan upplåtelse, skola enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till förmån för lapparna.

Medel, som inflyta genom sådan upplåtelse, skola enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till förmån för lapparna eller verksamheten å den mark upplåtelsen avser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1947.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 februari 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, social- och finansdepartementen samt statsrådet Sträng anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, *fråga om ändring i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m. m.* samt anför därvid följande.

Inledning.

I årets statsverksproposition (IX H.T. p. 146) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet till Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. för budgetåret 1947/48 beräkna ett förslagsanslag av 180 000 kronor.

Nämnda anslag är för innevarande budgetår uppfört med 80 000 kronor. Av anslaget disponeras ett belopp av 5 000 kronor av en var av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län för byggnadshjälp åt innehavare av fjälllägenheter, under det att återstoden av anslaget disponeras av domänstyrelsen. Beträffande bestämmelserna i övrigt rörande anslagets användning torde jag få hänvisa till statsliggaren s. 815. Utgifterna från anslaget uppgingo under kalenderåret 1945 till omkring 105 800 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1946 har *domänstyrelsen* hemställt om oförändrat anslag för ändamålet. Styrelsen har därvid framhållit, att utbetalning av bidrag till innehavare av ifrågavarande lägenheter småningom torde komma att minska på grund av att en del lägenheter kunde förväntas efter hand föras in under de år 1943 fastställda grunderna för upplåtelse av kronotorp. Utbetalning av bidrag syntes emellertid komma i fråga i betydande omfattning även under år 1947 bland annat med hänsyn till att lägenhetsinnehavare, som tidigare beviljats bidrag, genom fortskridande arbete bleve berättigade att uppbära desamma.

Domänstyrelsen har sedermera i skrivelse den 11 december 1946 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte utverka bemyndigande att det Kungl. Maj:t

vid 1939 års riksdag lämnade medgivandet att bevilja ersättning för utfört arbete till innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet, vars nedläggande vore av allmänt intresse, skulle utsträckas till att avse jämväl ersättning till innehavare av kronotorp, som upplåtits enligt kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 170) angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. Genom beslut den 30 december 1946 har Kungl. Maj:t funnit gott tillerkänna innehavaren av kronotorpet Spångvik å kronoparken Torvsjöån i Vilhelmina socken, Västerbottens län, ersättning med 2 000 kronor för å ifrågavarande torp nedlagt arbete samt anbefallt domänstyrelsen att, sedan torpet avträtts, utbetala nämnda belopp från förevarande anslag.

Jag torde i detta sammanhang få erinra, att *f. d. generaldirektören L. Berglöf* i egenskap av särskilt tillkallad utredningsman för utredning rörande vissa med lapparnas förhållanden sammanhängande spörsmål med skrivelse den 15 september 1945 inkommit med utredning och förslag rörande bland annat ordningen och villkoren för upplåtelse av arrendelägenheter å hemman och andra fastigheter, inköpta för utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län. Enligt utredningsmannens förslag skulle kostnaderna för av staten övertagen odlings- och nybyggnadsskyldighet å dessa lägenheter samt åtgärder för stödjande av jordbruksdriften å dem bestridas från ifrågavarande anslag, vilket för ändamålet borde uppräknas med 50 000 kronor. Över förslaget avgåvos yttranden av statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen, allmänna lönenämnden och länsstyrelsen i Jämtlands län. Vid domänstyrelsens yttrande hade fogats yttranden av överjägmästaren i mellersta Norrlands distrikt och jägmästaren i renbetesfjällens revir. Länsstyrelsen hade överlämnat yttrande från lappfogden i länet.

Vid anmälan av detta förslag (prop. nr 56/1946) anförde jag, att förslaget syntes äga sådant samband med då pågående utredning angående reglering av fjällägenheter, som upplåtits jämlikt kungörelsen den 3 juni 1915 (nr 169) angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, att ståndpunkt till förslaget icke borde tagas förrän nämnda utredning slutförts.

Med skrivelse den 30 oktober 1946 har *f. d. generaldirektören L. Berglöf* framlagt belänkande med förslag rörande vissa lägenhetsupplåtelser å kronomark i Norrlands fjälltrakter (SOU 1946: 80). Detta förslag avser såväl arrendelägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län som fjällägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län. Över betänkandet ha yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen, allmänna lönenämnden, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund. Därjämte ha yttranden överlämnats av domänstyrelsen från överjägmästarna i de fem norra distrikten, av egnahemsstyrelsen från egnahemsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt av länsstyrelserna från lappfogdarna i nämnda län. Vid egnahemsstyrelsens utlåtande har fogats ett särskilt yttrande av ledamoten i styrelsen riksdagsmannen J. A. Andersson i Tungelsta.

Innan jag närmare ingår på utredningsmannens förslag och de däröver avgivna yttrandena, torde jag, i anslutning till en av utredningsmannen lämnad redogörelse, få giva en översikt över de hittills tillämpade upplåtelseformerna i ifrågavarande trakter m. m.

Hittills tillämpade upplåtelseformer i fjälltrakterna m. m.

I fjälltrakterna förekomma ett flertal olika former av jordupplåtelse, nämligen *skogstorp* enligt Kungl. Maj:ts skrivelse den 29 maj 1891 (nr 29) angående upplåtande av odlingslägenheter (skogstorp) å kronoparker i Norrbottens län och kungörelsen den 27 maj 1904 (nr 21 s. 4) angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län, *odlingslägenheter* enligt kungörelsen den 18 juni 1909 (nr 69) angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, *fjällägenheter* enligt kungörelsen den 3 juni 1915 (nr 169) angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, *jämtländska arrendelägenheter* enligt 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige och Kungl. Maj:ts brev den 22 maj 1891, *renlappsbostäder* och odling i mindre omfattning enligt 42 och 43 §§ samma lag samt *jordbruks- och bostadslägenheter åt lappar* enligt kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. och kungörelsen den 29 mars 1946 (nr 132) om upplåtelse till lappar av vissa lägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län. Vidare ha enligt 56 § renbeteslagen upplåtits bete, slätter, inägor, jakt, fiske m. m. samt med stöd av kungörelsen nr 169/1915 mark för sommarbostäder, fiske- och jaktstugor, odlingsområden att tilläggas hemman och lägenheter m. m. Rörande tillkomsten av dessa upplåtelseformer torde jag få hänvisa till betänkandet s. 7—17.

Innehavare av *skogstorp*, upplåtet enligt Kungl. Maj:ts skrivelse den 29 maj 1891 eller kungörelsen nr 21/1904, äger att erhålla torpet omfört till sådan odlingslägenhet, varom förmäles i kungörelsen nr 69/1909. Alla skogstorpsinnehavare ha dock icke begagnat sig av denna rätt. Enligt de äldre bestämmelserna prövades upplåtelse av domänstyrelsen. Upplåtelse kunde ske endast om det befanns gagneligt för vederbörande kronoparks vård och bevakning. En första upplåtelse tid medgavs å högst 20 år. Härunder utgick ej någon avgäld för torpet. Torparen åtnjöt då frihet från utlagor och onera. Innehavare av *skogstorp*, som väl hävdade detta, har sedermera medgivits erhålla torpet på arrende 50 år. Det ålåg torparen att uppodla och bebygga lägenheten. Torparen ägde i viss ordning uppbära ett kontant belopp av 500 kronor mot skyldighet att, i händelse han av en eller annan anledning bleve skild från lägenheten, avstå densamma utan anspråk på ersättning för å lägenheten nedlagt byggnads- och odlingsarbete. Hade arrendetiden för torpet blivit förlängd till 50 år, skulle innehavaren äga rätt att erhålla ett med 250 kronor till 750 kronor förhöjt statsbidrag. Efter frihets-

årens slut kunde torparen erhålla förnyad upplåtelse å torpet mot viss årlig avgift, som skulle fastställas i förhållande till torpets storlek och beskaffenhet. Torparen ägde att utan avgift från kronoparken erhålla virke till husbehov.

Upplåtelse av *odlingslägenhet* skulle enligt kungörelsen nr 69/1909 ske till mindre bemedlad eller obemedlad person. Innan jordområde uppläts, skulle genom undersökning visshet inhämtas, att å området fanns tillräcklig för odling lämplig mark. Upplåtelsen skedde på 50 år med innehavaren förbehållen rätt till förnyat arrende vid arrendetidens slut. Arrenderätten fick överlåtas endast efter domänstyrelsens medgivande. Innehavaren var skyldig att bebygga och uppodla lägenheten. Från och med det sextonde besittningsåret skulle erläggas en viss årlig avgift. Rörande rätt till virke och vedbrand gällde motsvarande regler som för skogstorp. Innehavaren skulle äga rätt att av allmänna medel i odlingshjälp erhålla 750 kronor att utbetalas i viss ordning i förhållande till utförda byggnads- och odlingsarbeten, därvid 500 kronor beräknades belöpa på de förra och 250 kronor på de senare. Under 15 år skulle innehavaren vara befriad från utlagor och onera för lägenheten. Vid avträdet skulle lägenheten lämnas i fullgott stånd.

Innehavare av odlingslägenhet och i vissa fall skogstorp kan för närvarande erhålla för byggnadsarbeten, utöver nämnda 500 kronor, ytterligare 2 500 kronor samt för odling ($250 + 500 =$) 750 kronor. Tillhoppa kan han sålunda få bidrag med högst 3 750 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 18 mars 1932 p. 44 äro innehavare av skogstorp och odlingslägenheter numera befriade från skyldighet att ansvara för å fastigheten belöpande skatt och allmän tunga.

Genom Kungl. Maj:ts brev den 25 maj 1945 ha medel anvisats till byggnadssakkunnig hjälp åt innehavare av skogstorp och odlingslägenheter samt översyn av byggnadsbeståndet å lägenheterna. I vissa fall kan bidrag lämnas till kostnader för lägenheternas vattenförsörjning samt till stängseltråd för hägnader. Vidare har medgivits, att erforderligt belopp må utgå till inköp av förädlat virke till byggnadsföretag åt innehavare av skogstorp och odlingslägenheter i fall, då virke från kronans skogar eljest skolat komma till användning.

Enligt beslut vid 1932 års riksdag må Kungl. Maj:t, där så finnes skäligt, ombesörja omföring av skogstorp och odlingslägenheter till fjällägenheter. Sådan omföring har förekommit i åtskilliga fall.

Upplåtelser av *fjällägenheter* jämlikt kungörelsen nr 169/1915 ha avsett dels reglering av äldre, olagligen upptagna bosättningar och dels nyanläggningar. Enligt av utredningsmannen lämnad uppgift finnas för närvarande under bruk 301 fjällägenheter, därav i Västerbottens län 137 och i Norrbottens län 164. Fastställandet av detaljföreskrifter för upplåtelseerna är beroende på Kungl. Maj:t. Upplåtelseerna ske genom kontrakt, för vilka begagnas i stort sett enhetliga formulär för Västerbottens och Norrbottens län. Beträffande villkoren för upplåtelseerna må nämnas följande.

Upplåtelse av lägenhet sker i regel för en tid av 50 år. Storleken av lägenhets areal har plägat regleras efter förhållandena på platsen samt arrendatorns och myndigheternas önskemål. Undersökning rörande tillgång på odlingsjord eller i övrigt rörande förutsättningarna för jordbruk eller de andra möjligheter, som må förefinnas för innehavaren att vinna utkomst, är ej föreskriven. Särskilda krav uppställas ej heller med avseende å arrendatorns personliga lämplighet såsom innehavare av lägenheten.

Årligt arrende utgår med belopp, som fastställs för varje lägenhet. Arrendesumman plägar växla mellan 5 och 20 kronor.

Arrendatorn äger att å kronans mark utan avgift erhålla bete för det antal kreatur, som kan födas å lägenheten och ägor som upplåtas i samband med dess utarrenderande. Med arrendet följer rätt till husbehovsvirke till lägenhetens åbyggnader samt övrigt behöfligt virke och vedbrand. Jämte andra, vilka enahanda förmån må tillkomma, varmed i främsta rummet avses lapparna, har arrendatorn rätt till jakt å lägenheten med undantag av jakt efter älg. Han plägar även erhålla rätt att avgiftsfritt begagna sig av kronan tillkommande fiske i vatten, som angivas i kontraktet.

Arrendatorn har att ensam sörja för uppförande och reparation av nödiga byggnader å den upplåtna fastigheten. Varder genom hans vållande eller genom vådeld eller annan olyckshändelse byggnad förstörd eller så skadad, att nybyggnad eller reparation erfordras, ankommer det på honom att, i den mån han finner lämpligt, verkställa nybyggnads- eller reparationsarbete. Härför äger han ej njuta ersättning av kronan eller fritt virke från kronans skog. Å lägenhet må endast efter medgivande av länsstyrelsen uppföras eller inredas mera än ett bostadshus.

I kontrakten föreskrives, att arrendatorn bör vinnlägga sig om att genom odlingar inom det upplåtna området söka å lägenheten bereda nödigt foder åt sina kreatur.

I praktiken svarar kronan i flertalet fall för lägenhet åvilande skatter och onera, ehuru denna skyldighet i vissa kontrakt ålagts lägenhetsinnehavaren.

I kontrakten äro intagna bestämmelser till skydd för lapparna och deras näring. Det föreskrives härom, att arrendatorn har att väl taga sig till vara, att icke genom några hans åtgöranden intrång och svårigheter i något avseende beredas flyttlapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är arrendatorn icke berättigad till ersättning, med mindre skadan tillskyndats i syfte att orsaka förlust.

Förutom vad allmän lag i tillämpliga delar innehåller om arrenderätts förverkande gäller att arrendatorn skall vara lägenheten förlustig, om han eller annan, som vistas å lägenheten, bereder intrång eller svårigheter för lapparna eller renskötseln eller om hund hålles å lägenheten utan tillstånd.

Överinseende över lägenheten tillkommer länsstyrelsen.

Dör arrendator under arrendetiden, äger änka eller arvingar att efter vissa regler övertaga arrendet. Bestämmelser givas även för det fall att änka, som övertagit arrendet, ingår nytt gifte. Vid arrendetidens slut är arrendatorn, så framt han förhållit sig väl, berättigad att erhålla ny upplåtelse för den tid, vartill arrendet förut bestämts, samt på de villkor som varda fastställda, med iakttagande att villkoren väl må med avseende på tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande. Bland de nya arrendevillkoren skall intagas bestämmelse om rätt till ytterligare upplåtelse på samma tid vid den nya arrendetidens utgång.

I de äldre kontrakten föreskrevs att, då arrendet upphörde, arrendatorn eller hans rättsinnehavare skulle äga att från lägenheten bortföra därå befintliga byggnader, så framt ej kronan ville gälda deras värde. Enligt de kontraktsformulär, som numera användas, skola, då arrendet upphör, å lägenheten befintliga byggnader utan gottgörelse tillfalla kronan.

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 11 juni 1926 kan innehavare av fjällägenhet tillerkännas byggnadshjälp enligt vissa grunder. Beloppet härav må icke överstiga 500 kronor för varje lägenhet. I bidraget inräknas icke värdet av använt virke från lägenhetens skog. Bidraget utgår från förenämnda anslag till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl.

Innehavare av fjällägenhet kan enligt kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 464) även erhålla förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnaden. Jämlikt kungörelsen den 30 juni 1943 (nr 596) angående ändring i sagda kungörelse utgår förbättringsbidrag med högst 3 000 kronor. Härutöver torde kunna utgå bidrag med högst 1 000 kronor för anordnande av ledningar och förbättring av vattentäkt. Av de till hushållningssällskapens förvaltningsutskotts förfogande ställda medlen för ladugårdsförbättringar ha beviljats bidrag jämväl till fjällägenheter.

I fråga om de förslag angående förbättring av fjällägenhetsinnehavarnas ställning, som tidigare framlagts, samt beträffande de nuvarande förhållandena å fjällägenheterna torde jag få hänvisa till betänkandet s. 29—43.

Upplåtelse av *jämtländska arrendelägenheter* skedde till en början med stöd av Kungl. Maj:ts brev den 22 maj 1891. Sedermera upptogs bestämmelser härom i renbeteslagarna. I 56 § renbeteslagen den 18 juli 1928 stadgas sålunda, att därest inom de områden, som blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade, finnas bete, slätter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nyttighet, som icke av lapparna användes, och upplåtelse därav kan ske utan intrång eller skada för renskötseln, må sådan upplåtelse kunna av länsstyrelsen meddelas mot avgift. Finnes å renbetesfjällen eller ovan odlingsgränsen upplåtelse av nyttjanderätt till inägor kunna äga rum utan avsevärt men för renskötseln, må länsstyrelsen mot avgift meddela även sådan upplåtelse. Ha bete, slätter eller inägor upplåtits, är den, till vilken upplåtelsen skett, pliktig att själv stå skada, som av renar förorsakas å växande eller avskuren men ej i lada införd gröda, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust. Innan upplåtelse äger rum, skola de lappar, vilka äga uppehålla sig med sina renar å området, höras i ärendet. Medel, som inflyta genom upplåtelse, skola enligt bestämmelser, som givas av Kungl. Maj:t, användas till förmån för lapparna.

Enligt vad utredningsmannen meddelat är de utarrenderade brukningslotternas antal något över 150. Upplåtelsearna bruka ske enligt kontrakt innehållande i huvudsak följande bestämmelser.

Arrendetiden är, där särskilda omständigheter ej föranleda annat, 20 år. I stället för att erlægga arrendeavgift kontant plägar i allmänhet arrendatorn förbinda sig att fullgöra viss byggnadsskyldighet. Arrendatorn åligger att i gott skick underhålla alla åbyggnader, hölador, gårdesgårdar m. m. Utöver

de i arrendet inbegripna inägora må arrendatorn, i den omfattning sådant kan äga rum utan förnärmande av lapparnas rätt att därstädes uppehålla sig med sina renar, begagna å stamfastighetens utmark befintliga slätter och fäbodlägenheter samt mulbeten. Det åligger arrendatorn att utan avräkning å arrendet ansvara för alla lägenheten åliggande onera och utskylder. Arrendatorn skall väl hävda och bruka egendomen. Byggnads- och stängselvirke för egendomens behov samt slöjdvirke må arrendatorn taga efter anvisning av vederbörande skogstjänsteman. Till vedbrand må användas endast visst mindervärdigt virke. Nybyggnad får ej företagas utan tillstånd av länsstyrelsen. Sådant byggnad tillfaller utan ersättning kronan. Arrendatorn har att själv freda egendomens inägor från intrång av renar. Han är icke berättigad till ersättning för av renarna förorsakad skada inom det arrenderade området. Rätt till fiske tillkommer arrendatorn inom anvisat vatten, men allenast för husbehov. Även rätt till jakt medgives arrendatorn på liknande villkor. Hundar, som jaga ren, få ej av arrendatorn eller hans folk innehavas å egendomen. För längre tid äger ej arrendatorn att å lägenheten inhysa någon utan tillstånd av länsstyrelsen. Arrendatorn tillerkännes optionsrätt till förnyat arrende. Dör arrendatorn, äger änka eller barn i viss ordning rätt att övertaga arrendet.

Vid sidan av kontrakten har kronan lämnat arrendatorerna vissa lättnader genom anordnande av husbehovssågar samt utgivande av vissa bidrag till byggnads-, odlings- och dikningskostnader. Sålunda har Kungl. Maj:t genom beslut den 5 februari 1926 och den 19 september 1929 av dåvarande jämtländska renbetesfjällens skogsfond anvisat sammanlagt 6 500 kronor såsom bidrag till avdikning å arrendelägenheter inom renbetesfjällen. Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 23 april 1926 och den 15 februari 1935 bemyndigat länsstyrelsen i Jämtlands län att såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet till uppförande av byggnader å sammanlagt 27 nya arrendelägenheter från fonden utanordna högst 34 000 kronor respektive 18 400 kronor. Genom beslut den 1 november 1935 har Kungl. Maj:t bemyndigat länsstyrelsen att från och med år 1935 tills vidare av fonden använda 7 000 kronor årligen såsom byggnadsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Sistnämnda anslag har under senare år höjts och utgår för budgetåret 1946/47 med 30 000 kronor. Jämväl för anskaffning av och underhåll av husbehovssågar och till jordbrukssakkunnigt biträde åt arrendatorerna ha medel anvisats från fonden liksom till andra ändamål såsom skolor, kapell, badhus, vägförbättringar m. m. Sedan jämtländska renbetesfjällens skogsfond år 1943 sammanslagits med vissa andra lappfonder till en gemensam fond, benämnd statens lappfond, utgå numera ifrågavarande anslag till byggnads- och jordförbättringsbidrag från sistnämnda fond.

I förevarande sammanhang torde även 1943 års bestämmelser om *kronotorp* vara av intresse. Dessa föreskrifter, vilka meddelats i kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 532) angående upplåtelse av kronotorp, innebära i huvudsak följande.

Kronotorpen stå under domänstyrelsens vård och förvaltning. Till innehavare av kronotorp må antagas svensk medborgare, som är minst tjuguetta år gammal, känd för skötsamhet, arbetsduglighet och ekonomisk förtänksamhet samt prövas äga goda personliga förutsättningar för drivande av ett

mindre jordbruk. Vid upplåtelse av kronotorp skall mellan domänstyrelsen och kronotorparen överenskommas, om och i vilken utsträckning torparen skall vara skyldig att åtaga sig arbete på kronoskogarna. Kronotorpare, som sålunda åtager sig arbete i viss omfattning, äger jämväl påfordra, att arbete i denna omfattning till avtalsenlig eller i orten gängse lön beredes honom. Upplåtelse av kronotorp sker med nyttjanderätt för en tid av högst 30 år med optionsrätt till ny upplåtelse för 30 år. Dör kronotorparen under upplåtelseiden, må efterlämnad änka eller arvingar i viss ordning övertaga avtalet för återstående upplåtelseid. Under vissa förutsättningar må kronotorpare inlösa torpet med äganderätt.

Innan kronotorp upplåtes, skall noggrann undersökning företagas för utvärderande, huruvida det för upplåtelse ifrågasatta området innehåller tillräcklig för odling tjänlig mark samt i övrigt är lämpligt för upplåtelse till kronotorp. Av den mark, som tillagts kronotorp, skall genom kronans försorg i regel jordningställas så stor del, att två kor kunna födas å torpet och potatis odlas för husbehovet. I upplåtelsekontraktet skall angivas, i vilken omfattning och inom vilken tid kronotorparen skall uppodla övrig odlingsbar mark, som finnes å torpet. Genom kronans försorg skall kronotorp förses med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Det åligger kronan att å de byggnader, som äro erforderliga för jordbruket, verkställa för deras bibehållande i brukbart skick nödvändiga reparationer, som ej äro av allenast mindre omfattning och som icke föranletts av kronotorparens vållande. Kronotorpare är skyldig att väl hävda den upplåtna jorden, att avhjälpa sådana brister å kronan tillhöriga nödiga byggnader, som föranleda blott mindre reparationer, samt att vårda och underhålla kronotorpets övriga tillhörigheter, så att icke något under upplåtelseiden försämras. Samtliga kronan tillhöriga åbyggnader å kronotorp skola genom kronotorparens försorg för kronans räkning hållas brandförsäkrade till belopp, som vederbörande jägmästare bestämmer. Domänstyrelsen äger meddela föreskrift såväl om den anstalt, i vilken försäkringen må sökas, som ock, då anledning därtill förekommer, om brandförsäkringsbeloppet. Kronotorparen skall utan avdrag å den årliga avgiften gälda kostnaderna för försäkringen samt hålla föreskriven brandredskap. Vid brandskada skall brandskadeersättningen uppåbaras av domänstyrelsen.

I fråga om anläggandet av erforderliga vägar för kronotorpet skall överenskommelse träffas i samband med upplåtelsen av torpet eller senare. Väg för utfart från kronotorp skall underhållas av kronotorparen enligt grunder, som överenskommas vid upplåtelsen. Kronotorparen fritages från vägunderhåll i övrigt. För skatt och annan allmän tunga, som belöper på kronotorp, skall kronan svara. Kronotorpare äger att från kronans mark erhålla nödigt virke till reparationer av de byggnader och andra anläggningar, som skola underhållas av honom, och till övrigt husbehov samt erforderligt skogsfång till bränsle. Jakträtt å torpet, med undantag av jakt efter älg, tillkommer kronotorpare. Dessutom må denne beredas rätt att utan avgift jaga och fiska inom visst bestämt område å närliggande kronomark. Där hägnad betesmark icke kan anordnas å kronotorpet, må kronotorparen tillerkännas rätt att å område av kronans mark, som anvisas för ändamålet, erhålla nödigt bete för å torpet vinterfödda hästar och nötkreatur.

Den årliga avgiften för kronotorp må ej sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till torpets beskaffenhet. Där innehavaren icke åtagit sig arbete på kronoskogarna och giltiga skäl till befrielse därifrån ej föreligga, skall vid avgiftens bestämmande hänsyn även tagas till de kostnader, som kronan haft och har att vidkännas för kronotorpets iordningställande.

Till täckande av kostnaderna för följande åtgärder, som utföras å krono-

torp, nämligen uppodling till åker, stenröjning å odlad jord, påförande av mineraljord, befordrande av rationell beteskultur samt fördjupning av avloppsdiken, må kronotorparen utan återbetalningsskyldighet kunna tilldelas bidrag med högst de belopp, vartill bidrag för motsvarande åtgärder kunna uppgå enligt gällande kungörelse angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk, m. m. Kronotorpare må även erhålla räntefritt inventarielån med högst 1 500 kronor för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt för andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å torpet.

Enligt övergångsbestämmelserna till kungörelsen nr 532/1943 må innehavare av kolonat, skogstorp, odlingslägenhet eller kronotorp, som tidigare upplåtits, i vissa fall erhålla lägenheten upplåten till sig enligt 1943 års kronotorpsbestämmelser. Genom beslut vid 1943 års riksdag har Kungl. Maj:t bemyndigats att i fråga om upplåtelser ovan odlingsgränsen medgiva motsvarande förmåner, som beviljas sådan innehavare av lägenhet nedan odlingsgränsen som önskar övergå till 1943 års bestämmelser om kronotorp.

Bestämmelserna om *jordbrukslägenheter åt lappar* äro i stort sett likartade med 1943 års föreskrifter om kronotorp. Lägenheterna stå dock under egnahemsorganens förvaltning och må icke inlösas med äganderätt. Särskilda bestämmelser gälla till skydd för de renskötande lapparna. Bland annat är lägenhetsinnehavare icke berättigad till ersättning för skada, som förorsakas av renarna, utan så är att den vilken vården om renarna ålegat orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Renlappsbotad, som upplåtes enligt 42 § renbeteslagen, skall förläggas å trakt inom lappmarkerna eller å renbetesfjällen i Jämtlands län, där lappen äger uppehålla sig med sina renar. Så framt fråga är om byggnad å kronomark, prövas ärendet beträffande byggnad ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen av länsstyrelsen men eljest av domänstyrelsen efter samråd med länsstyrelsen. I samma ordning prövas enligt 43 § renbeteslagen tillstånd för renskötselberättigad lapp att å kronomark under kronans omedelbara disposition, belägen inom lappmarkerna eller å renbetesfjällen, upptaga odling av mindre omfattning.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannens förslag innebär i huvudsak följande.

För upplåtelser av fjällägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län samt arrendelägenheter å de till utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län inköpta fastigheterna, vilka båda slag av lägenheter av utredningsmannen benämnas norrländska fjällägenheter, skola utfärdas gemensamma bestämmelser. Upplåtelseerna skola prövas av Kungl. Maj:t. Lägenheterna skola stå under egnahemsorganens vård och förvaltning. För upplåtelseerna skola i huvudsak gälla de grunder, som enligt beslut vid 1943 års riksdag gälla för upplåtelse av kronotorp. Upplåtelse tiden skall sålunda i regel bestämmas till 30 år med rätt för arrendatorn att efter upplåtelse-

tidens utgång i allmänhet erhålla ny upplåtelse på 30 år. Vidare skall lägenhet genom kronans försorg förses med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift behövliga anläggningar. Det skall åligga kronan att å de byggnader och andra anläggningar, som äro erforderliga för jordbruket, verkställa för deras bibehållande i brukbart skick nödvändiga reparationer, som ej äro av allenast mindre omfattning och som ej föranletts av arrendatorns vållande. I samband med upplåtelse av lägenhet skall arrendatorn kunna erhålla lån för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, foder och dylikt samt för andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å lägenheten (inventarielån). Till skillnad från kronatorp skola däremot de norrländska fjälllägenheterna icke få av arrendatorn inlösas med äganderätt. Särskilda föreskrifter skola meddelas till skydd för de renskötande lapparna och renskötelsen.

De nya bestämmelserna skola i möjligaste mån komma till tillämpning även med avseende å nu bestående liknande upplåtelser. Vid prövningen av möjligheten för sådana lägenheters omföring böra därför vissa eftergifter göras i bestämmelserna för nyupplåtelser. Till utrönande av lägenheternas beskaffenhet och lämpligaste disposition skall verkställas en inventering av hela lägenhetsbeståndet. För underlättande av förflyttning av innehavare av lägenhet, som befinnes böra nedläggas, skall utgå statsbidrag med högst 2 000 kronor.

De av förslaget föranledda årliga kostnaderna ha beräknats till 120 000 kronor för lägenheternas iståndsättande med byggnader och anläggningar, 20 000 kronor för uppodling och förbättring av jordbruket samt 20 000 kronor för nyanläggningar eller således sammanlagt 160 000 kronor. Dessa kostnader skola, till den del de icke täckas av arrendeavgifterna för lägenheterna, bestridas från anslag å riksstaten under nionde huvudtiteln. För inventarielån bör anvisas ett investeringsanslag av 120 000 kronor. Flyttningsbidrag till innehavare av lägenhet, som nedlägges, bör utgå från statens lappfond. På grund av det ökade arbete, som överförandet av lägenheterna till egnahemsorganens förvaltning medför, bör vid envar av egnahemsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län inrättas en befattning såsom extra egnahemsassistent.

Såsom allmän motivering till förslaget har utredningsmannen anfört i huvudsak följande.

Den undersökning, som skett rörande de nuvarande fjälllägenheterna, visar, att många av dessa ha en ur jordbruks- eller allmän ekonomisk synpunkt synnerligen svår ställning. Frånsett de ställen, som ännu äro allenast bostadslägenheter eller på sin höjd arbetarsmåbruk, äro i stort sett alla de övriga fjälllägenheterna att betrakta såsom stödjordbruk. Frågan rörande vissa ställens bibehållande för framtiden uppkommer särskilt vid tanken på de krav på höjd levnadsstandard, som i våra dagar göra sig gällande.

Någon anledning från statens sida att vidtaga åtgärder, som innebära uppmuntran till bosättning i förevarande trakter, föreligger ej. Bortses kan dock icke från att det ej saknas personer, som trivas här, och att å ej få ställen familjerna finna sin utkomst. Det visar sig ock att, om lägenheten är av

någorlunda god beskaffenhet och söner eller mågar finnas, nästan alltid någon av dem önskar övertaga lägenheten, när den blir ledig.

Givet är emellertid, att uppkommande frågor om nya anläggningar måste bedömas med största försiktighet. Vid prövning av dylikt ärende torde större varsamhet få iakttagas än hittills understundom varit fallet. Det får ej vara tillräckligt att lita på den utredning, som sökanden till lägenheten själv må ha gjort rörande förutsättningarna för jordbruksdrift eller möjligheten till arbetsförtjänster i orten. Skall en ny upplåtelse ske, måste den föregås av en undersökning verkställd av sakkunniga personer. Vid förekomsten av jakt och fiske torde böra läggas mindre vikt, såvitt avses att genom försäljning av fångsterna skaffa erforderlig kontantinkomst. God tillgång på fiske för husbehov är däremot av största betydelse. Andra omständigheter, som komma i fråga, äro, bortsett från lämpligheten för jordbruksdrift, tillgången på väg och avsättningsmöjligheter för ställets produkter samt att lägenheten förläggas i närheten av tidigare bebyggelse. I möjligaste mån bör undvikas avskilt och ensamt läge med långa avstånd till grannar och skola.

Även med hänsyn till lägenheternas ställning till lapparna och renskötseln bör nuvarande starka begränsning beträffande upplåtandet av nya lägenheter bibehållas. Alltjämt böra tillika allenast upplåtelser med nyttjanderätt förekomma.

Ursprungliga anledningen till införandet av upplåtelser av fjälllägenheter var en önskan att bringa reda med avseende å det jämförelsevis stora antal lägenheter, som efter det anläggandet av nybyggen ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län förbjudits, tillkommit därstädes genom olaga bosättningar. Å dessa lägenheter funnos redan uppförda boningshus samt ofta ladugård och en del andra byggnader, varjämte i allmänhet uppröjts eller uppodlats någon jord. Lägenheterna voro sålunda i viss utsträckning färdigbildade. Detta jämte det otillåtna anläggandet torde ha föranlett, att något bidrag icke ansågs påkallat till innehavarna av de lägenheter, vilka medgåvos legalisering såsom fjälllägenheter. Till innehavare av sådana olaga bosättningar, som flyttades till annan plats, utbetalades däremot i förekommande fall viss gottgörelse. Att jämväl sedermera statens bidrag till fjälllägenheterna utmätts sparsamt, må ha sin förklaring däri, att de i och för sig ansågos mindre önskvärda, vadan någon uppmuntran till nyanläggningar icke ansetts böra givas. Fjälllägenheternas ställning är numera förändrad. Vid sidan av de legaliserade äldre lägenheterna har medgivits upptagande av ett betydande antal nya lägenheter.

Det synes skäligt, att innehavarnas försörjningsmöjligheter samt lägenheternas utveckling underlättas genom statens bistånd. Härtill föreligga så mycket större skäl, som lägenheterna äro belägna i trakter, där särskilda svårigheter möta för jordbruksdrift och lägenhetsinnehavarnas utkomst i övrigt. Statens hjälp borde snarare sättas högre här än å platser i landet, där de yttre betingelserna för bosättning äro förmånligare. Statens kostnader för biståndet åt fjälllägenheterna komma till övervägande del att avse nu befintliga lägenheter, då man kan förvänta, att nyanläggningar medgivas endast i få fall.

Fjälllägenheterna torde, sedan denna typ av lägenheter numera godkänts av statsmakterna, böra tillerkännas motsvarande förmåner, som komma andra liknande, till anläggande i Norrland medgivna lägenheter till godo. Härvid må bland annat erinras om den skyldighet, som enligt lagen om nyttjanderätt till fast egendom åligger jordägare att svara för att å utarrenderad mindre fastighet finnes bostadshus samt för jordbruket nödiga byggnader i tillfredsställande skick enligt lagens anvisningar.

Närmast torde fjälllägenheterna böra erhålla stöd i ungefär samma ut-

sträckning som jordbrukslägenheter upplåtna till lappar enligt kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) och kronotorp medgivna jämlikt kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 532).

Arrendelägenheterna å de hemman och andra fastigheter, som blivit inköpta för utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län, förete i många avseenden likheter med fjällägenheterna. Båda dessa slag av lägenheter äro belägna i fjälltrakter, som beträffande det där bedrivna jordbruket och livsbetingelserna i övrigt erbjuda i stort sett samma svårigheter, även om jämtlandslägenheterna, som i de flesta fall utgöras av inägorna till nämnda inköpta fastigheter, ofta äro bättre i jordbruksavseende. Jordbruket å dem torde ej sällan vara av större omfattning och mera utvecklat än å fjällägenheterna. Möjligheterna till biförtjänst genom skogsarbete äro ock större i Jämtlands län, där skogar med salutugligt virke i större utsträckning finnas närmare inpå lägenheterna. Vägförbindelserna äro ofta gynnsammare. Arrendelägenheternas allmänna karaktär av avsides och i karg trakt liggande gårdar kan dock jämföras med fjällägenheterna. Lägenhetsinnehavarnas allmänna livsbetingelser äro även ganska överensstämmande. Behovet av stöd från statens sida är ungefär detsamma. En annan likhet är att i de trakter, där ifrågavarande lägenheter ligga, bedrivs renskötsel och att särskild hänsyn därför måste tagas till de renskötande lapparnas intressen.

En närmare jämförelse mellan ifrågavarande båda lägenhetsformers ställning synes giva vid handen, att samma bestämmelser skulle kunna tillämpas för dem samt att dessa bestämmelser böra sammanföras i en gemensam författning. Detta skulle föranleda vissa jämkningar i det förslag, som av utredningsmannen år 1945 framlades rörande de jämtländska arrendelägenheterna. Dessa jämkningar avse i huvudsak ett par detaljer, som väl äro av viss betydelse men vilkas ändring dock må väga mindre än fördelen av att erhålla en gemensam författning för lägenheterna.

I utredningsmannens förslag rörande arrendelägenheterna i Jämtland behandlades frågan, huruvida icke reglerna rörande arrendelägenheterna borde inarbetas i kungörelsen nr 484/1941, såvitt där avsåges upplåtelse av jordbrukslägenheter åt lappar. Dessa båda typer av lägenheter vore i vissa avseenden likartade. En gemensam författning ansågs emellertid icke låta sig förena med bibehållande av reda och överskådlighet.

En principiell skillnad föreligger nämligen mellan nuvarande lägenhetsupplåtelser åt renskötselberättigade lappar, som nödgas lämna renskötseln, samt de lägenheter av nybygges natur, vilka det i detta sammanhang gäller att reglera. Denna skillnad påkallar att, ehuru föreskrifterna för de båda lägenhetstyperna i vissa delar torde komma att bli ganska lika, bestämmelserna rörande lapparnas särskilda lägenheter alltjämt böra upptagas för sig, under det att regleringen av de allmänna upplåtelseerna av lägenheter i fjälltrakterna sker för sig.

Beträffande ordningen för ifrågavarande lägenheter s upplåtande har utredningsmannen yttrat.

Enligt kungörelsen nr 169/1915 bestämmer Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, huruvida upplåtelse må äga rum av fjällägenhet. Anledning synes ej föreligga att föreslå någon ändring i den sålunda för närvarande tillämpade ordningen. Prövning av ansökningar om upplåtelser i trakterna ovan odlingsgränsen är ur olika synpunkter ömtålig. Särskilt må härvid erinras ej mindre om lapparna samt vikten av att intrång ej sker i deras rennäring och rättigheter i övrigt än även om de vanskligheter, som föreligga för jordbruk och i övrigt möta för nybyggarens skäliga utkomst. Sker avgörandet genom Kungl. Maj:t, vinnes även en önskvärd enhetlig handläggning av ifrågavarande ärenden.

Vidkommande de arrendelägenheter, som utredningsmannen i sin jämtlandsutredning föreslagit skola kunna upplåtas å de till utvidgning av renbetesfjällen inköpta fastigheterna, hade ifrågasatts, att dessa lägenheter skulle förläggas å särskilda områden, rörande vilkas avsättande Kungl. Maj:t skulle förordna. Endast å dylika områden skulle upplåtelser få göras. Prövningen av ansökning om lägenhet skulle däremot ske av egnahemsnämnden. Detta överensstämmer med den ordning, som gäller enligt kungörelsen nr 484/1941 angående lägenhetsupplåtelser åt lappar. Enligt nämnda förslag skulle Kungl. Maj:t befrias från befattningen med de särskilda upplåtelsemen ändock ha i sin hand bedömandet, att allenast sådan mark komme till användning, där lapparnas och renskötselns intressen icke trädde för nära och vilken i övrigt vore lämplig för sitt nya ändamål. Då den individuella upplåtelsen skulle prövas av egnahemsnämnden, var anvisandet av dylika exploateringsområden av betydelse även för att undvika konkurrens med de upplåtelser av inägor, bete, slätter m. m., som kunna av länsstyrelsen med stöd av 56 § renbeteslagen medgivas å renbetesfjällen.

Förslaget var sålunda grundat, bland annat, å önskvärdheten att avlasta arbete från myndigheterna i Stockholm. I sakligt hänseende synes emellertid vara en fördel, om Kungl. Maj:t kunde handlägga även de enskilda ansökningarna om lägenheter. Härför tala samma skäl som kunna åberopas för att Kungl. Maj:t bibehåller prövningen av upplåtelser av fjällägenheter ovan odlingsgränsen. Vid ett hänskjutande till Kungl. Maj:t skulle visserligen uppkomma viss ökning i arbetet inom vederbörande statsdepartement. Så lär bli fallet närmaste tiden efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande, då prövning skall ske rörande nuvarande arrendelägenheter överförande under den nya ordningen. Sedermera torde föga tid komma att tagas i anspråk för dylika ärenden. Antalet nyupplåtelser torde såväl ovan odlingsgränsen som ock å de för renbetesfjällens utvidgning inköpta fastigheterna bli mycket litet. Förvärvas nya dylika fastigheter, vilket avgöres av Kungl. Maj:t, synes i samband därmed ock frågan om upplåtandet av inägomarker å vederbörande fastighet kunna regleras.

Kommer Kungl. Maj:t att direkt pröva ärenden angående fjällägenhetsupplåtelser, synes onödigt att först vissa områden avsättas, varå upplåtelser må ske. Arbetet härmed, vilket understundom torde ha kunnat avse området för endast en lägenhet, kommer sålunda att bortfalla.

Rörande förslaget om överflyttning av vården och förvaltningen av ifrågavarande lägenheter till egnahemsorganisationen har utredningsmannen anfört huvudsakligen följande,

Beträffande vissa av de i Norrland förekommande lägenheterna ha upplåtelsemen ombesörjts av domänstyrelsen. Så är fallet med de enligt äldre bestämmelser anlagda skogstorpen, odlingslägenheterna och kronotorpen samt gäller alltjämt de kronotorp, som upplåtas med stöd av kungörelsen den 17 juni 1943. Nämnda lägenheter stå även under domänstyrelsens vård och in-seende. Detta sammanhänger därmed, att nämnda lägenheter, som äro upp-tagna å kronoparkerna, i första hand tillkommit för att säkerställa behovet av arbetskraft å dessa.

För skötseln av de kronoparker, som finnas i fjälltrakterna ovan odlingsgränsen, tarvas endast i mycket begränsad omfattning stadigvarande bistånd av fjällägenheternas innehavare. Härvid kan helt bortses från de lägenheter, som ligga i de egentliga fjälltrakterna, där averkningsvärd skog, utöver vad som må åtgå för tillgodoseende av ortsbefolkningens behov, knappast förekommer. Men även i barrskogsområdena längre ned, där de mera dugliga kronoskogarna äro belägna, torde det vara blott på jämförelsevis få ställen,

där bestående arbete kan beredas lägenhetsinnehavarna på kronans skogar. Detta bestyrkes i viss mån av det förhållandet, att många odlingslägenheter och skogstorp, som för skogsvårdens skull anlagts på kronoparkerna, numera omförts till fjällägenheter. Vid skogsdrivningarna inom dessa områden avverkas ofta en större trakt i ett sammanhang. Sedan denna genomgått, sker där ej huggning på flera decennier, tidens längd i viss mån beroende av beståndens bättre eller sämre kvalitet. Även må framhållas, att kronan här ofta säljer sitt virke på rot.

Innehavarna av arrendelägenheter i Jämtlands län torde i större utsträckning ha tillfälle till arbete å kronans skogar än fjällägenheternas folk. Å de för renbetesfjällens utvidgning inköpta fastigheterna finnas understundom ej obetydliga skogsarealer, de s. k. renbetesfjällens skogar. Avverkningar torde här förekomma varje år. I de flesta fall utför kronan ej heller här själv avverkningarna, utan virket säljes å rot. Å kronoparkerna i Jämtlands län synes däremot endast i mindre utsträckning givas arbete för lägenheterarnas arrendatorer. Såsom huvudregel kan sägas, att dessa lägenhetsinnehavare grunda sin ekonomi på jordbruket i högre grad än vad som är fallet beträffande fjällägenheternas innehavare.

Det är att antaga, att lägenhetsinnehavarna själva skola vara föga villiga att ställa sig under domänstyrelsens ledning. De skulle då anse sig bundna och begränsade i sin frihet. Å andra sidan skulle ett övertagande av vårdnaden av lägenheterna och bestridandet av kostnaderna för dessa för domänverket medföra en betydande ekonomisk börda som, sett för fjälltrakterna i deras helhet, skulle i ringa mån motsvaras av den nytta, som skulle vinnas för dess egen verksamhet. I domänverkets arbetsuppgifter synes icke böra ingå att omhänderhava jordbrukslägenheter i de norrländska fjälltrakterna.

I sin jämtlandsutredning har utredningsmannen ifrågasatt, att de föreslagna nya arrendelägenheterna skulle omhänderhavas av egnahemsväsendet. Det erinrades, att enligt nu tillämpad ordning samma myndighet inom länet, som hade att öva tillsyn över lappväsendet och främja lapparnas renskötselnäring, ombesörjde uppsikten även över arrendelägenheterna, deras utarrenderande och brukande. Detta vore två från varandra helt skilda verksamhetsområden, av vilka lägenheterna och deras vård uppkommit såsom en biuppgift vid sidan av lappväsendets intressen. Olika utbildning och erfarenhet krävdes av de ledare och tillsynsmän, som skulle handhava den ena och den andra uppgiften. Uppsikten över lägenheterna borde ombesörjas av personal, som vore utbildad i frågor angående jordbruk och därtill hörande byggnadsväsen samt livsvillkoren för lantmän i fjälltrakterna.

Utredningsmannen fann önskvärt, att arrendelägenheterna utbrötes från lappväsendet och ställdes under mera specialutbildad förvaltning. Mest lämpade att övertaga denna ansågos vara de organ, som inom länet i övrigt omhänderhade egnahemsbildningen, d. v. s. egnahemsstyrelsen samt länets egnahemsnämnd. Härigenom skulle vinnas även den fördelen, att samma myndigheter skulle få handlägga frågor såväl angående upplåtelse av arrendelägenheter som ock av de jordbruks- och bostadslägenheter, som jämlikt kungörelsen nr 484/1941 å renbetesfjällen medgivas lappar. Ett överförande av arrendelägenheterna till egnahemsmyndigheterna ansågs icke böra föranleda någon ändring av de i 56 § renbeteslagen inlagda bestämmelserna om utarrendering av där avsedda nyttigheter.

Vad sålunda anförts rörande önskvärdheten av att en myndighet med särskild kännedom om förhållandena på mindre jordbruk överlager den närmare förvaltningen av arrendelägenheterna i Jämtlands län gäller till fullo även fjällägenheterna. Egnahemsnämnderna omhänderhava redan nu, för-

utom förenämnda till lappar jämlikt kungörelsen nr 484/1941 upplåtna lägenheter, de renlappsbostäder, som enligt 42 § renbeteslagen kunna medgivas de renskötande lapparna såsom familjebostäder. Berörda bostäder och lägenheter äro i Jämtlands län för närvarande alla belägna å renbetesfjällen samt ligga i Västerbottens och Norrbottens län till övervägande del ovan odlingsgränsen. Egnahemsväsendets tjänstemän ha därför redan nu anledning att besöka ifrågavarande avlägsna trakter. Det synes naturligt, att de då tillse även fjällägenheterna.

Beträffande de lägenheter, som icke kunna omföras till fjällägenheter av den nya upplåtelseformen, åsyftas ej att i detta sammanhang föreslå någon ändring. Sina lägenheter behålla innehavarna med stöd av nuvarande kontrakt. Även dessa lägenheter böra emellertid övergå från länsstyrelsens till egnahemsväsendets förvaltning. Det synes ej lämpligt, att vården om lägenheterna i fjälltrakterna uppdelas på två olika myndigheter. Tillsynen över bostadslägenheter och även anläggningar av ännu mindre omfattning omhänderhaves redan nu av egnahemsnämnden. Egnahemsväsendet är ock den myndighet, som besitter största sakkunskapen på detta område. Länsstyrelsen saknar personal utbildad för dylikt ändamål. Övertager egnahemsväsendet dessa lägenheter, vinnes ock största enhetlighet vid lägenhetsförvaltningen för trakterna ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen.

Utredningsmannen har beträffande vården och förvaltningen av förevarande lägenheter vidare anfört, att vid handläggning inom egnahemsnämnd av fråga om upplåtelse av lägenhet eller ärende avseende lägenhetsinnehavares eller lägenhets särskilda förhållanden vederbörande lappfogde lämpligen borde såsom företrädare för lapparnas och renskötselns intressen erhålla rätt att närvara såsom ledamot av nämnden. Då fråga gällde rätt för arrendator till skogsförnödenheter eller kreatursbete, borde jämväl såsom ledamot av nämnden inträda beträffande lägenhet i Jämtlands län jägmästaren å renbetesfjällens skogar och beträffande andra lägenheter vederbörande överjägmästare.

Enligt utredningsmannens förslag skola rörande behörigheten att innehava fjällägenhet gälla samma regler, som meddelats i fråga om kronotorp, varjämte bör föreskrivas, att lägenhet ej må upplåtas till den som äger fast egendom av den storlek att han och hans familj kunna erhålla sin huvudsakliga utkomst av densamma ävensom att mer än en lägenhet ej må upplåtas till samma person. Härom har utredningsmannen anfört.

För att antagas till innehavare av en fjällägenhet uppställas för närvarande inga krav på personliga egenskaper, som må kunna garantera, att nybyggaren skall gå i land med sin vanskliga uppgift. I likhet med vad som gäller vid upplåtelse av såväl kronotorp som lapplägenheter samt föreslagits för jämtlandslägenheterna, torde dylika fordringar böra uppställas även vid upplåtelse av norrländska fjällägenheter. De särskilda svårigheter, som möta brukarna av dylika lägenheter, ställa stora krav på lämplighet.

Personer av såväl svensk som lapsk stam böra kunna antagas till lägenhetsinnehavare. De lägenhetsupplåtelse, som ske enligt 1941 års kungörelse, äro bundna vid lappar i viss ställning och avse renskötande eller renskötselberättigade lappars övergång till den bofastes levnadssätt. Särskilda, något förmånligare regler ha ansetts böra givas dem. Men härutöver finnes ett stort antal lappar, vilka i sin näring i huvudsak äro att jämställa med andra

svenska medborgare. Även dessa böra givetvis kunna, där förutsättningar i övrigt äro för handen, erhålla fjällägenhet.

I fråga om formen för upplåtelseerna har utredningsmannen yttrat.

Upplåtelse av fjällägenhet hör ske allenast med nyttjanderätt. Väl förspörjes understundom vid samtal med nuvarande lägenhetsinnehavare, att en och annan skulle vilja med äganderätt övertaga sin lägenhet. Såsom skäl plägar anföras, att man önskar bliva fri från den bundenhet kontrakten föranleda. En annan anledning, som törhända är av än större betydelse, torde vara önskemålet att, i likhet med traktens hemmansägare, få ett skogsskifte, varifrån någon kontant inkomst kunde vara att påräkna. Bortsett från svårigheten att anskaffa dylika skogsskiften, tala starka skäl emot att ytterligare äganderättsupplåtelser ske ovan odlingsgränsen. Härigenom skulle brytas en på de i förevarande trakter rådande särskilda förhållanden uppbyggd och mycket länge tillämpad princip. Denna är grundad bland annat på ovissheten för befolkningen att här vinna en tillfredsställande utkomst och trevnad. Mera önskvärt är, att den som vill slå sig ned såsom jordbrukare på egen gård uppsöker för sådant ändamål gynnsammare belägna områden. Här till komma lapparnas och renskötselns särskilda intressen. Upplåtandet av ytterligare ett antal självständiga lägenheter uppe i lapparnas ursprungliga områden skulle innebära ett hot mot renskötselningen. Få områden ovan odlingsgränsen ha sådan belägenhet, att renar icke kunna komma in å dem. Skadegörelse från renarnas sida kan lätt uppkomma å nybyggarnas marker och gröda med därav följande tvistigheter. Innehavars lägenheterna med äganderätt är att emotse, att slitningarna kunna bliva allvarligare. Genom de skogsanslag för husbehovsvirke och vedbrand, som vid äganderättsupplåtelse måste tilläggas lägenheterna, skulle dessas areal få en ej obetydlig utsträckning medförande än större risk för rensador. Gällande lagstiftning lär ej medgiva, att vid äganderättsupplåtelse genom servitutsförbehåll eller på annat sätt meddelas bestämmelser, som för framtiden vederbörligen skydda lapparna och renskötseln eller förhindra, att jordägaren utkräver skadestånd av lapparna vid intrång av renar å den upplåtna fastigheten. Det synes ej heller kunna bortses från att, om innehavarna besitta fjällägenheterna med äganderätt, dessa eller delar av dem lätt kunna bliva föremål för ej önskvärd spekulation. Bland annat kunna lägenheterna ha värde såsom goda fiskeplatser eller såsom lämpliga platser för jakt- och sportstugor. Särskilt lockande skulle en försäljning kunna bliva för de många fattiga lappar, som bo vid sjöarna och vilkas lägenheter i jordbruksavseende vunnit föga utveckling. Även dylika stugor kunna för renskötseln och lapparna bliva lika besvärande som en fjällägenhet. Nödvändigt synes vara, att möjlighet förefinnes att kunna genom myndigheterna övervaka bebyggelsen.

Den ställning som, enligt för närvarande gällande kontrakt, intages av fjällägenheternas innehavare synes fördelaktig. Arrendavgifterna äro mycket låga och mera att betrakta såsom erinran om lägenhetens nyttjanderättsställning än gottgörelse för upplåtelsen. Den långa arrendetiden och vidsträckt optionsrätten till förnyad upplåtelse skänka en betryggande säkerhet i innehavet. Förmånerna av bete för kreaturen och husbehovsvirke äro goda. Rätten till jakt och fiske, som för lägenhetsinnehavarna ofta äro av vital betydelse, är större än som i allmänhet tillkommer en självägande jordbrukare. Något särskilt tvång kan icke sägas åvila lägenhetsinnehavaren, om därmed icke avses, att lägenheten står under vederbörande myndigheters inseende. Detta torde dock mången gång mera vara ett stöd än ett hinder.

De nya bestämmelser, som nu äro ifrågasatta, åsyfta att skänka innehavaren en ännu bättre ställning än han förut haft. Den befrielse från byggnads- och underhållsskyldighet med avseende å lägenhetens byggnader, som skulle medgivas, tillika med jakt- och fiskerätt i samma utsträckning som förut, torde uppväga vad ett äganderättsinnehav må särskilt skänka.

I förslaget rörande arrendelägenheterna å de för renbetesfjällens utvidgning inköpta fastigheterna i Jämtlands län har utredningsmannen ifrågasatt, att innehavare av dylik lägenhet skulle i vissa undantagsfall kunna inlösa lägenheten med äganderätt. Detta förslag sammanhänger med den ställning dessa lägenheter i allmänhet intaga såsom utgörande inägobeståndet å förutvarande hemman. Utredningsmannen utgick från att dessa inägojordar i enstaka fall kunde ha ett sådant läge, att deras avskiljande med äganderätt icke medförde olägenhet för lapparna och renskötseln eller skogs-skötseln å renbetesfjällen eller för kronan i övrigt. Emellertid framhölls, att nästan undantagslöst jämväl inägorna på fastigheterna hade sådan belägenhet, att renar understundom kunde inkomma å desamma, varjämte ett inägorna tillagt skogsområde medförde större risk för skadegörelse genom renar. Det betonades, att på grund härav endast i få undantagsfall upplåtelse med äganderätt kunde ifrågakomma. Det föreslogs ock, att prövningen av dylik upplåtelse skulle överlämnas till Kungl. Maj:t.

Det var med största tveksamhet utredningsmannen ansåg sig kunna förorda möjlighet till äganderättsförvärv. Ur allmän synpunkt synes mest önskvärt, att dylika upplåtelser kunna undgås. De skulle bliva ytterst sällsynta och torde ej fylla något egentligt behov. Utredningsmannen finner med anledning härav och för vinnande av enhetlighet beträffande alla norrländska fjällägenheter lämpligast, att jämväl beträffande lägenheterna i Jämtlands län medgivas allenast upplåtelser med nyttjanderätt.

Rörande tiden för upplåtelseerna har anförts följande.

För de nuvarande fjällägenheterna i Västerbottens och Norrbottens län gäller en arrendetid av i allmänhet 50 år. För lägenheterna i Jämtlands län har utredningsmannen föreslagit, att tiden skulle vara 30 år, i likhet med vad som tillämpas för kronotorp. Nämda tid har ansetts skänka lägenhetsinnehavarna nödig känsla av tryggt innehav. Upplåtelse tiden för lapska jordbrukslägenheter är allenast 20 år. Utredningsmannen vill föreslå, att en upplåtelse tid av 30 år tillämpas för de norrländska fjällägenheterna, med möjlighet att, då särskilda omständigheter därtill föranleda, begränsa perioden.

Arrendator av fjällägenhet är, så framt han förhållit sig väl, berättigad att vid arrendetidens slut erhålla ny upplåtelse för den tid, vartill arrendet förut bestämts, samt på de villkor som varda fastställda, med iakttagande att villkoren väl må med avseende på tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande. Bland villkoren i händelse av ny upplåtelse skall intagas rätt till fortsatt upplåtelse på samma tid. I huvudsak samma regler gälla för kronotorp och lapska jordbrukslägenheter, dock att optionsrätten begränsats till blott en följande period. Lämpligen synes formuleringen böra ske i enlighet med bestämmelsen för kronotorp, vilket ock av utredningsmannen ifrågasatts för jämtlands-lägenheterna.

För att öka tryggheten för arrendatorns familj har utredningsmannen i anslutning till bestämmelserna om kronotorp föreslagit, att vid arrendators död efterlevande änka eller barn, adoptivbarn eller bröstarvinge till någon

av dessa eller måg skall, om så finnes lämpligt, få övertaga lägenheten för återstående upplåtelseiden.

Utredningsmannen har i fråga om lägenheternas omfattning förordat, att varje lägenhet skulle vara av sådan storlek och beskaffenhet, att den kunde bilda underlaget för en familjs utkomst utan några mera avsevärda inkomster från annat håll. Härom har utredningsmannen anfört i huvudsak följande.

Vid kronatorpen förutsattes, att torparen skall ha biförtjänster utom torpet, i främsta rummet genom arbete på kronoskogarna. Någon stadigvarande arbetsförtjänst utom lägenheten lär ej alltid kunna påräknas vid fjälllägenheterna. På grund härav får såsom huvudregel tillses, att endast sådana områden utläggas till lägenheter, vilka erbjuda tillräcklig areal god odlingsjord. Endast då undersökning giver vid handen, att stadigvarande arbetstillgång i orten må vara att förvänta eller att arrendatorn genom hantverk eller dylikt kan bereda sig fasta inkomster, bör omfattningen av odlingsmarken kunna inskränkas.

Vid upplåtelse av lägenhet, som tidigare ej odlats, synas böra tillämpas de bestämmelser, som gälla beträffande kronatorp och lapplägenheter därutinnan, att genom kronans försorg i regel skall iordningställas så mycken odlingsmark, att två kor kunna födas å lägenheten och potatis odlas för husbehovet. Skulle så vara, att å äldre lägenhet odling i nämnda utsträckning ej utförts, synes vid behov en komplettering genom kronans försorg kunna ske.

Lägenhetens karaktär av jordbrukslägenhet förutsätter att, innan lägenheten upplåtes, undersökning företages för utrönande om det för upplåtelse ifrågasatta området innehåller tillräcklig för odling tjänlig mark samt i övrigt är lämpligt för upplåtelse såsom jordbrukslägenhet. Samtidigt härmed bör upprättas odlingsplan samt verkställas utstakning och kartläggning jämte beskrivning och värdering av området. Gäller upplåtelsen äldre lägenhet, torde dock på föreliggande förhållanden böra bero, om odlingsplan behöver uppgöras. Rörande förrättningens företagande bör lappfogden lämnas meddelande, så att han kan inställa sig vid densamma, om han skulle finna detta nödigt.

I de nuvarande kontrakten om fjälllägenheter finnas inga föreskrifter om skyldighet för arrendator att verkställa odlingar å lägenheten och att hålla densamma i god hävd. Anledningen härtill synes vara att upplåtelseerna länge huvudsakligen avsågo legitimering av redan upptagna lägenheter.

För vinnande av önskvärd ordning i förevarande hänseende böra, såsom gäller för kronatorp och numera även för lapplägenheter, givas föreskrifter såväl om skyldighet för arrendatorn att väl hävda och bruka fastigheten som ock rörande den omfattning vari och den tid inom vilken han skall uppodla å lägenheten befintlig odlingsbar mark.

Angående bebyggelsen av lägenheterna har utredningsmannen anfört.

För närvarande tillämpas i de allra flesta fall å arrendelägenheterna, att arrendatorn icke erlägger något kontant arrende. Avgälden uttages i stället i den formen, att han skall inom vissa tider fullgöra i kontraktet angiven byggnadsskyldighet, avseende ny- eller ombyggnad av boningshus, stall- och ladugårdsbyggnad, allt enligt av länsstyrelsen godkänd ritning. Härförutom skall arrendatorn i gott skick underhålla alla till lägenheten hörande åbyggnader, hölador, gårdesgårdar m. m. samt i förekommande fall husbehovssåg.

Jämväl enligt fjällägenhetskontrakten har arrendatorn att ensam sörja för uppförande och reparation av nödiga byggnader å lägenheten. Däremot skall kronotorp genom kronans försorg förses med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Det åligger tillika kronan att å de byggnader, som äro erforderliga för jordbruket, verkställa för deras bibehållande i brukbart skick nödvändiga reparationer, som ej äro av allenast mindre omfattning och som icke föranletts av kronotorparens vållande. Tidigare gällde beträffande lapplägenheterna, att vid arrendatorns tillträde lägenheten skulle vara försedd med nödiga byggnader och anläggningar. Arrendatorn skulle däremot svara för underhållet härav. I anslutning, bland annat, till allmänna nyttjanderättslagens ändrade bestämmelser rörande underhållsskyldigheten av hus å mindre arrendegårdar har år 1946 av statsmakterna beslutats införandet för lapplägenheterna av motsvarande bestämmelser rörande underhållsskyldigheten som tillämpas för kronotorp. I sitt förslag angående jämtlandslägenheterna hade utredningsmannen, i överensstämmelse med vad som då gällde för lapplägenheterna, uppdragit, att lägenhetsinnehavaren skulle vara underhållsskyldig för byggnaderna.

Byggnadsfrågan å fjällägenheterna vållar, i likhet med vad fallet är på andra liknande ställen, innehavarna stora svårigheter på grund av de kostnader, som äro förbundna med byggnaders och andra anläggningars uppförande och vidmakthållande. För ifrågavarande avlägset liggande ställen bliva utgifterna särskilt betungande med hänsyn till de dyra transportkostnaderna. Stegrade priser på arbetsmaterial och ökade arbetslöner m. m. ha på senare tid gjort svårigheterna än större. Mången gång har utredningsmannen hört lägenhetsinnehavare uttala, att deras ekonomi icke tillåte dem att själva hålla byggnaderna i vederbörligt skick. Med hänsyn härtill samt den princip, som av det allmänna fastställts, böra jämväl för de norrländska fjällägenheterna tillämpas motsvarande föreskrifter beträffande nybyggnads- och underhållsskyldighet som gälla för kronotorp och numera även för lapp-lägenheter.

I överensstämmelse med vad som gäller beträffande lapplägenheter torde arrendatorn böra åläggas att företrädesvis i brandstodsförening för länet eller orten ombesörja byggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde.

Ansvar för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å lägenheterna, bör enligt utredningsmannens förslag liksom i fråga om kronotorp och lapplägenheter åvila kronan. Utredningsmannen har tillika föreslagit, att innehavarna av de nuvarande jämtländska arrendelägenheterna samt de fjällägenheter ovan odlingsgränsen, där så ej redan skett, skola befrias från den skyldighet de enligt kontrakten må ha att bestrida ifrågavarande avgifter.

Beträffande övriga villkor för upplåtelse av lägenhet har utredningsmannen yttrat bland annat följande.

Vad angår anläggandet och underhållet av erforderliga vägar synas böra gälla samma bestämmelser som för kronotorp. När överenskommelse träffas med arrendatorn rörande väg, må uppmärksammas, att arrendatorn kan tillförbindas att svara för fullgörandet av jordägaren enligt lagen om enskilda vägar åliggande vägunderhålls- och vinterväghållningsskyldighet.

Arrendatorn synes böra äga att från kronans mark erhålla fritt byggnads- och övrigt husbehovsvirke samt skogsfång till bränsle enligt i huvudsak sam-

ma regler som tillämpas för kronotorp och lapplägenheter och i övrigt gälla enligt nuvarande kontrakt för fjällägenheter.

I fråga om rätt att erhålla bete å kronans mark bör lämpligen gälla samma regel som för kronotorp och lapplägenheter. Lägenhetsinnehavaren bör sålunda, där hägnad betesmark av tillräcklig storlek icke kan anordnas å lägenheten, tillerkännas möjlighet att å område av kronans mark, som anvisas för ändamålet, erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda hästar och nötkreatur. När vederbörande myndighet så påyrkar, bör dock det anvisade området kunna utbytas mot annat. I varje fall bör från bete undantagas mark, varå i skogsvårdssyfte vidtagits anordning, som skulle lida men av betesrätten.

Enligt författningarna rörande kronotorp och lapplägenheter har betesrätten begränsats att avse allenast hästar och nötkreatur. Härigenom har man velat undgå den skada, som av får och getter göres å skogen. Getter hållas mera sällan å fjällägenheterna, under det att får ofta finnas. Svårigheter torde kunna uppstå att skaffa bete till dem på lägenheternas stundom ganska begränsade arealer. För fåren, som för lägenhetsinnehavarna och deras hushållning äro i många avseenden av stort värde, torde kunna ifrågasättas, att bete upplåtes å närbelägen kronomark. Särskilt i fjälltrakterna ovan barrskogsgården torde med hänsyn till förhållandena därstädes fåren näppeligen göra skada av större betydelse. I nuvarande kontrakt angående fjällägenheterna finnes intet förbud mot att det å kronans mark för bete anvisade området användes jämväl för får och getter. Svårt lär bli att få lägenhetsinnehavarna att avstå i varje fall rätten till bete för fåren. En obegränsad dylik rätt synes dock ej böra medgivas. Det torde böra uppdragas åt egnehemsnämnden att pröva, huruvida och i vilken omfattning färbete må kunna tillåtas.

Rätt till jakt å arrenderat område tillkommer enligt jaktlagen innehavare av kronotorp, skogstorp, odlingslägenhet och fjällägenhet. Jakt efter älg må dock icke ske. Bestämmelser om lägenhetsinnehavares rätt till jakt å arrendelägenhet å renbetesfjällen äro däremot icke intagna i jaktlagen. Då dessa arrendelägenheter skola jämföras med fjällägenheterna ovan odlingsgränsen och med dem bilda den nya norrländska fjällägenhetsformen samt med hänsyn till ovissheten rörande denna nybildnings ställning i förhållande till det tidigare tillkomna stadgandet i jaktlagen, torde föreskrift rörande jakträtten böra upptagas i bestämmelserna om de nya fjällägenheterna. Överlåtelse till annan av jakträtten å lägenheten bör icke få förekomma.

Rätt till fiske i fiskevatten, som tilligger lägenheten, synes böra tillkomma arrendatorn i samma utsträckning som i allmänhet gäller för arrendatorer. Han må ej kunna överlåta fiskerätten.

I stadgandena angående kronotorp och lapplägenheter samt kontrakten rörande fjäll- och jämtlandslägenheter förutsattes, att innehavaren av lägenheten kan ytterligare medgivas rätt att utan avgift jaga och fiska å anvisade områden. Liknande möjligheter böra fortfarande beredas innehavare av norrländsk fjällägenhet. Dylika upplåtelser böra alltjämt handhavas av länsstyrelsen jämlikt renbeteslagens allmänna föreskrifter om upplåtelse av jakt och fiske å lapparnas särskilda områden. Renbeteslagens regel härom må ej brytas. Vid bedömandet av upplåtelsemåsten måste hänsyn tagas till den konkurrans om jakten och fisket, som råder mellan lappar, hemmansägare och lägenhetsinnehavare samt andra bofasta i trakten. En annan, kortare, arrendetid än den för lägenheten bestämda kan ock behöva föreskrivas, enär utbyte av jaktområde eller fiskevatten kan erfordras bland annat ur skyddssynpunkt.

Överlåtelse av nyttjanderätt till lägenhet eller del av denna må icke ske utan Kungl. Maj:ts medgivande.

I överensstämmelse med vad som allmänt gäller beträffande upplåtelse av mark å lapparnas särskilda områden, böra även beträffande de norrländska fjällägenheterna föreskrifter upptagas till skydd för de renskötande lapparna och renskötseln. Detta är av stor betydelse, enär det icke må ifrågakomma, att dessa lägenheter, som äro upptagna å områden avsatta för lapparna och deras näring, skola giva anledning till intrång å lapparnas rätt eller tvistigheter emellan lapparna och lägenheternas innehavare.

Skyddsbestämmelserna synas böra vara av liknande innehåll som de, vilka redan nu finnas intagna i kontrakten rörande jämtlandslägenheterna och fjällägenheterna samt i kungörelsen om lapplägenheterna. Lämpligen böra de utformas i nära överensstämmelse med stadgandena i nämnda kungörelse. Sålunda bör föreskrivas, att arrendatorn skall tillse, att icke genom några hans åtgöranden intrång eller svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. I följd härav äger han icke att för renarna avstänga område som anvisats för skogsfång eller bete. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är arrendatorn icke berättigad till ersättning utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda arrendatorn förlust.

Därest arrendatorn eller annan, som vistas å lägenheten, bereder lapparna intrång eller svårigheter som nyss nämnts, bör arrendatorn, om så med hänsyn till omständigheterna finnes påkallat, kunna skiljas från arrendet.

Även bör föreskrivas, att det skall vara arrendatorn förbjudet att utan egnahemsnämndens tillstånd låta personer, som ej höra till hans hushåll, för längre tid taga uppehåll å lägenheten. En bestämmelse härutinnan har visat sig vara av behovet påkallad och kan vara av värde även för arrendatorn, då det gäller att avvisa ej önskvärda personer från lägenheten.

Vad angår arrendavgifterna för lägenheterna har utredningsmannen yttrat.

De åtaganden, som staten skulle ikläda sig för de norrländska fjällägenheternas understödjande, komma skäligen att föranleda en höjning av de för närvarande utgående låga arrendavgifterna för lägenheterna. Denna höjning läser på grund av rådande förhållanden och lägenhetsinnehavarnas mycket begränsade ekonomiska möjligheter icke kunna sättas till ett belopp helt motsvarande statens kostnader. Avgälderna för kronotorp pläga utgöra omkring 150 kronor för varje lägenhet. En så hög avgift kan näppeligen beräknas för de norrländska fjällägenheterna. En icke oväsentlig jämkning torde få ske.

Arrendavgifterna, vilka nu ingå till statens lappfond, torde framdeles böra tillföras egnahemsväsendet.

Enligt utredningsmannens förslag bör arrendator av norrländsk fjällägenhet kunna erhålla odlingsbidrag och inventarielån. Härom har utredningsmannen anfört.

För utförande av förbättringsarbeten å lägenhets jordbruk böra bidrag kunna utgå i överensstämmelse med de grunder, som gälla för andra liknande jordbruksfastigheter. Bidrag må sålunda kunna tilldelas arrendatorn till täckande av kostnaderna för uppodling av åker, stenröjning å odlad jord, påförande av mineraljord (grus, sand, lera) på myrjord, befordrande av rationell beteskultur och fördjupning av diken. Bidragen böra utgå med högst de belopp, vartill bidrag för motsvarande åtgärder kunna lämnas enligt gäl-

lande bestämmelser angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.

Åt innehavare av norrländsk fjällägenhet bör i samband med upplåtelsen kunna utlämnas lån för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för driften å lägenheten. Dylikt inventarielån bör kunna utgå med samma belopp som åt innehavare av kronotorp och jordbrukslägenhet till lapp eller med högst 1 500 kronor. För lånen böra gälla vanliga villkor och sålunda, bland annat, att lånet skall från och med femte kalenderåret efter tillträdet av lägenheten efter egnahemsnämndens beprövande återbetalas med minst en tiondel årligen. Nämnden skall dock äga utsträcka tiden för amorteringsfriheten med ett eller flera år. Ränta erlægges ej å lånet. Inträffa sådana förhållanden, att låntagaren med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet, må egnahemsnämnden äga att uppsäga detsamma. Sedan två tredjedelar av inventarielånets kapitalbelopp blivit i vederbörlig ordning återbetalda, må egnahemsstyrelsen på framställning av egnahemsnämnden medgiva, att återstående del av låneskulden skall efterskänkas. För att detta må ske, skall arrendatorn ha fullgjort sina skyldigheter för de gångna upplåtelseåren.

I fråga om de nya bestämmelsernas tillämpning på äldre lägenheter har utredningsmannen yttrat.

De nya bestämmelserna rörande norrländska fjällägenheter böra i möjligaste mån komma till tillämpning å nu bestående liknande upplåtelser. Med hänsyn till de väsentligt ökade förmåner, som enligt de nya reglerna tillkomma arrendatorerna, torde vara att antaga, att många vilja övergå till den nya ordningen. För dem, som eventuellt icke göra detta eller vilka prövas icke böra antagas till arrendatorer enligt de förändrade bestämmelserna, gälla de gamla kontrakten jämlikt deras innehåll.

Med hänsyn till de jämförelsevis få fall, i vilka upplåtelse av nya fjällägenheter må komma att ske, torde de nya bestämmelserna få sin största betydelse för redan befintliga arrendelägenheter i Jämtlands län och fjällägenheter ovan odlingsgränsen.

De förutsättningar, som enligt nämnda bestämmelser skola föreligga för att omföring skall kunna ske, lära endast i begränsad omfattning vara för handen beträffande nuvarande arrendelägenheter och fjällägenheter. Bland annat torde kravet, att å lägenheterna skall finnas så mycket odlingsbar mark, att innehavaren och hans familj kunna efter markens uppodling finna sin huvudsakliga utkomst av jordbruk, särskilt med avseende å fjällägenheterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län icke alltid uppfyllas. Även torde mången gång vara tveksamt, huruvida lägenhetsinnehavaren kan bereda sig nödig utfyllnad i inkomst genom stadigvarande arbete i orten, hantverk o. d., vilket uppställes såsom ett alternativ för att, där endast en mindre odlingsareal finnes, upplåtelse med rättigheter såsom jordbrukslägenhet ändå må medgivas.

Förhållandena torde nödvändiggöra att, när det gäller de äldre lägenheterna, vid prövningen av möjligheten för deras omföring vissa eftergifter få göras i bestämmelserna för nyupplåtelser. Hänsyn må tagas till att en familj ofta under lång tid dragit sig fram på lägenheten och där haft sitt hem. För att kunna bliva betraktad såsom jordbrukslägenhet synes dock i varje fall böra krävas, att förutsättningar föreligga, att lägenheten med de möjligheter till jordbruk eller arbete i orten, som må finnas, skall kunna för framtiden utgöra väsentligt stöd för innehavarens och hans familjs försörjning.

Motsvarande synpunkter torde få tillämpas i fråga om de fordringar, som uppställas beträffande innehavarens personliga lämplighet att förestå lägenheten. Innehavaren är eventuellt åldrig och saknar större ekonomisk förtänksamhet eller förmåga såsom jordbrukare. De nya bestämmelsernas krav i berörda hänseenden torde icke böra uppställas såsom ovillkorliga. På frågan torde bland annat få inverka, om å lägenheten finnas barn lämpliga att biträda vid lägenhetens skötsel och att eventuellt framdeles övertaga denna eller huruvida omständigheterna i övrigt bjuda en framkomlig lösning.

Vid nyupplåtelse av lägenhet skall denna genom kronans försorg förses med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Å de äldre lägenheterna finnas redan bostadshus samt i de flesta fall ekonomihus och vissa anläggningar för jordbruket. Förefintliga byggnader och andra anläggningar torde emellertid ofta vara i mindre gott skick eller ofullständiga. Det synes skäligt, att i samband med omföring av äldre lägenhet till fjällägenhet av den nya formen erforderliga byggnader samt övriga anläggningar lämnas i brukbart och fullständigt skick samt att kronan påtager sig de kostnader, som härav påkallas. Lägenhetsinnehavarna skulle härigenom komma i samma ställning som vid nyupplåtelse. Skulle med hänsyn till de å lägenheten redan befintliga anläggningarna kronans kostnader för lägenhetens iordningställande bliva lägre än eljest skulle varit fallet, synes skäligt nedsättning i arrendeavgiften böra kunna medgivas lägenhetsinnehavaren.

Vid beviljande av inventarielån åt innehavare av en omförd äldre lägenhet kommer lånets belopp att bliva beroende av den utrustning, som redan må finnas å lägenheten.

När statsmakterna år 1946 antogo bestämmelser rörande rätt för innehavare av äldre lapska lägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län att under vissa förutsättningar erhålla upplåtelse av lägenhet enligt föreskrifterna i 1941 års kungörelse angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m., medgavs dylik lägenhetsinnehavare motsvarande lättnader vid prövningen av övergången till de nya bestämmelserna, som nu ifrågasatts för äldre jämtländska arrendelägenheter och fjällägenheter.

I detta sammanhang torde böra erinras om de skogstorp och odlingslägenheter, som ännu finnas kvar ovan odlingsgränsen. Dessa äro till sin natur fjällägenheter, och deras innehavare leva under samma förhållanden som många fjällägenhetsinnehavare i skogsområdet ovan nämnda gräns. Tidigare har omnämnts, att många skogstorp och odlingslägenheter övergått till fjällägenheter. Dessa skulle, om utredningsmannens förslag genomföres, kunna erhålla ställning såsom norrländska fjällägenheter. Det synes billigt, att skogstorpens och odlingslägenheternas brukare erhålla motsvarande förmån. För omföringen av deras ställen torde böra tillämpas de jämkade bestämmelser, som här ovan ifrågasatts för reglerandet av äldre fjällägenheter.

Rörande den av utredningsmannen ifrågasatta inventeringen av lägenhetsbeståndet m. m. har anförts.

För utrönande av den utsträckning, vari av lappar redan upptagna lägenheter kunde medgivas upplåtelse enligt bestämmelserna i kungörelsen nr 484/1941, förordnade Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande genom beslut den 29 mars 1946, att genom egnahemsnämndens i Jämtlands län försorg skulle, med biträde av lappfogden och jägmästaren i renbetesfjällens revir, verkställas inventering av före den 1 juli 1941 upptagna lägenheter i och för utrönande av dessa lägenheters beskaffenhet och lämpligaste sättet för deras disposition. Tillika föreskrev Kungl. Maj:t, att sådana före nyssnämnda dag av lappar upptagna lägenheter, vilkas upplåtande icke kunde medgivas enligt

nämnda kungörelse, skulle antingen omedelbart nedläggas eller förflyttas eller upplåtas till de dåvarande innehavarna med livstids nyttjanderätt. Kostnaderna för lägenhets nedläggande och innehavarens förflyttning skulle, intill ett belopp av högst 2 000 kronor för varje flyttad lappfamilj, bestridas från statens lappfond.

En motsvarande inventering av beståndet av jämtländska arrendelägenheter och fjällägenheter torde böra äga rum. En sådan undersökning är påkallad för att erhålla underlag för ett bedömande av lägenheternas allmänna beskaffenhet och den omfattning, i vilken ett överförande av lägenheterna till fjällägenheter av den nya typen må kunna äga rum samt de kostnader, som för ändamålet må beräknas. Man kan då även vinna upplysning om huru lägenhetsinnehavarna själva ställa sig till den nya ordningen.

Inventeringen synes böra omhänderhavas av egnahemsnämnden, som äger personal sakkunnig i såväl jordbruks- som byggnadsrågor. Nämnden bör biträdas av vederbörande lappfogde. I Jämtlands län torde böra medverka även jägmästaren i renbetesfjällens revir, som har särskild kännedom om förhållandena å de jämtländska arrendelägenheterna.

Vid inventeringen bör undersökas, bland annat, lägenhetens lämplighet för odling och i övrigt för jordbruksdrift, möjligheterna till arbetstillfällen och andra förvärvskällor i orten, tillgång till skogsförnödenheter, fiske och jakt, ställets belägenhet i förhållande till renskötseln och om därigenom olägenhet kan förorsakas denna eller i övrigt de renskötande lapparna, om lägenhetsinnehavaren fyller de i de nya bestämmelserna uppställda personliga fordringarna för erhållande av lägenhet samt lägenhetsinnehavarens ekonomiska ställning.

I anslutning till den vid inventeringen vunna utredningen bör med stöd av förut angivna grunder ske ett bedömande, huruvida lägenhet överhuvud må bestå eller om den bör nedläggas på grund av mindervärdig beskaffenhet eller såsom hinderlig för renskötseln eller lapparna vid tillgodogörande av dem tillkommande rättigheter.

Skulle det befinnas, att lägenhet trots de jämkade bestämmelserna icke kan godtagas, må tillses, om åt lägenhetens innehavare lämpligen bör anskaffas annan lägenhet och till vad belopp kostnaden för hans förflyttning dit skulle belöpa. För underlättande av sådan flyttning synes staten böra lämna bidrag, förslagsvis högst 2 000 kronor. Då det här gäller trakterna ovan odlingsgränsen och renbetesfjällen samt nedläggandet av lägenheten i viss mån må innebära en fördel för lapparna och renskötseln, kan ifrågasättas, om icke medel till dylikt bidrag må tagas av statens lappfond. Flyttning torde förekomma endast i få fall.

Med avseende å de av utredningsmannens förslag föranledda kostnaderna har utredningsmannen yttrat.

Antalet fjällägenheter utgör för närvarande något över 300. Härtill komma omkring 150 jämtländska lägenheter. Åtskilliga av dessa ställen, i synnerhet bland fjällägenheterna, torde icke kunna medgivas upplåtelse enligt de nya reglerna. Huru många detta blir är givetvis svårt att säga. Förslagsvis synes man kunna räkna med att omkring 400 ställen komma att omföras till fjällägenheter av ny typ. Å ganska många av dessa äldre lägenheter torde byggnadsbeståndet och övriga anläggningar befinna sig i dåligt skick, påkallande nybyggnader och fullständigande. Beräknas det, att under närmaste tiden under varje år femton lägenheter skola sättas i stånd till byggnader och anläggningar samt att såsom bidrag till varje lägenhet i medeltal åtgår 8 000 kronor, skulle för ändamålet tarvas ett årligt belopp av 120 000 kronor.

Medel till åtgärder för uppodling samt förbättring av jordbruket synas böra upptagas för 40 lägenheter årligen, för vilket ändamål må tarvas förslagsvis 20 000 kronor.

Antagas kan, att högst en nyupptagen lägenhet tillkommer varje år. Kostnaden för dess anordnande till hus och jord må uppskattas till 20 000 kronor.

Sammanlagt skulle för ifrågavarande lägenheter behövas 160 000 kronor för år.

Av detta belopp bör emellertid en del ersättas genom de för lägenheterna utgående arrendeavgälderna. Avgifterna för de nuvarande fjällägenheterna tillföras statens lappfond såsom utgörande avkastning från områden, som äro ställda till lapparnas uteslutande begagnande. Med hänsyn till de väsentligt ökade kostnader, som statsverket kommer att få vidkännas för fjällägenheterna, synas avgälderna framdeles böra ingå till egnahemsväsendet för att i sin mån användas för sagda kostnaders bestridande. Efter de nya bestämmelsernas genomförande komma avgälderna att bli ej obetydligt högre än vad nu är fallet. En ökning påkallas med hänsyn till nämnda stora och kostnadskrävande förpliktelser för staten. Dessa nya utgifter för staten komma att väsentligt överväga den olägenhet lappfonden tillfogas genom bortfallandet av de jämförelsevis obetydliga nuvarande avgälderna för lägenheterna. Att göra en uppdelning på sådant sätt, att ett belopp motsvarande dessa sistnämnda skall tillkomma lappfonden och ett belopp anslutande till statens ökade utgifter egnahemsväsendet, lär näppeligen böra ifrågasättas. Till vad belopp avgifterna för de nya norrländska fjällägenheterna må komma att uppgå är svårt att uttala sig om. Förslagsvis må beräknas 30 000 kronor om året. Anslagsbehovet för nämnda lägenheter skulle sålunda bli 130 000 kronor för år.

Under budgetåret 1947/48 torde man icke behöva för de nya fjällägenheterna räkna med fullt så stor summa. Undersökningarna av de olika lägenheterna för bedömning, om de fylla fordringarna för att kunna omföras till den nya lägenhetstypen, ske undan för undan, och under första året lära ej alla lägenheterna hinna genomgå. Antalet omföringar kommer därför att bli begränsat, så mycket mer som man icke vet, i vilken omfattning de gamla lägenhetsinnehavarna finna med sin fördel förenat att övergå till den nya ordningen. Förslagsvis torde för nämnda budgetår böra beräknas ett belopp av 100 000 kronor.

Det för närvarande under anslaget till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. ingående beloppet av 10 000 kronor till byggnadshjälp åt brukarna av de nuvarande fjällägenheterna bör tills vidare alltjämt upptagas. Det kan väntas, att en del dylika lägenheter komma att finnas kvar.

Det behov av inventarielån, som kan väntas uppkomma för innehavarna av de norrländska fjällägenheterna, torde bli jämförelsevis begränsat. Å de flesta av de nuvarande lägenheterna äga arrendatorerna viss uppsättning av kreatur och redskap, varjämte jordbruksdrift är i gång. Nyupptagna bruk bli få. Om det beräknas, att ett åttiotal lån samtidigt komma att vara utstående, skulle för dessa tarvas ett kapitalbelopp av högst 120 000 kronor.

Utredningsmannen har vidare uttalat, att åtskilliga förhållanden talade för att ifrågavarande kostnader icke borde bestridas från statens lappfond utan i anslutning till statens övriga åtgärder för kolonisation och understöd åt mindre bemedlade personer, som ämnade bedriva jordbruk. Statens lappfond hade tillkommit i samband med åtgärder, som uteslutande hade med

lappväsendet att göra, och borde enligt utredningsmannens mening förbehållas för utgifter, som anginge lapparnas och renskötelsns intressen. Här om har utredningsmannen anfört.

För finansiering av arrendelägenheterna i Jämtlands län föreslogs i den år 1945 framlagda utredningen rörande dessa lägenheter, att vad som erfordrades för lägenheternas iståndsättande till byggnader och övriga anläggningar samt till jordbrukets förbättring skulle utgå av anslag å riksstaten, under det att det kapitalbelopp, som borde stå till förfogande för utlämnande av inventarielån, skulle tagas ur statens lappfond. För de medel, som skulle bestridas från riksstaten, ansågs icke böra där uppföras ett särskilt anslag. De föreslogos skola utgå av anslaget till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl., vilket anslag användes för ändamål, som stå arrendelägenheterna nära.

Att sålunda ifrågasatts, att vad som tarvades till inventarielån skulle tagas från lappfonden, sammanhänger därmed, att arrendelägenheterna i Jämtlands län äro belägna å de till renbetesfjällens utvidgning förvärvade hemmanen. Skogsavkastningen från dessa utgör en betydande del av fondens inkomster. Denna tidigare samhörighet mellan lägenheterna och hemmanen talade i viss mån för att lägenhetsbildningen kunde givas något stöd från de marker, lägenheterna tidigare tillhört.

Vid genomförandet av enhetliga bestämmelser för alla norrländska fjälllägenheter bortfaller nämnda synpunkt. Anledning saknas, att avkastningen av de jämtländska fastigheterna skall finansiera fjälllägenheterna liksom att de för lapparnas och renskötelsns understödjande avsedda medlen överhuvud skola användas för nybyggesverksamheten.

Att göra en uppdelning på sådant sätt, att från lappfonden tagas vissa medel till de nuvarande arrendelägenheterna å de för renbetesfjällens utvidgning inköpta fastigheterna i Jämtlands län, under det att anslag till övriga norrländska fjälllägenheter uppföres å riksstaten, synes icke lämpligt. Bortsett från den ur praktisk synpunkt besvärliga olikhet som härigenom skulle uppkomma, märkes, att nämnda inköpta fastigheter ingå såsom en del av renbetesfjällen. När i renbeteslagen talas om renbetesfjällen, avses därmed även nämnda fastigheter, liksom när fråga är om de till lapparnas uteslutande begagnande anvisade områden. Ett särskiljande av dessa skulle rubba den grund, varå lagstiftningen i förevarande del är uppbyggd.

Utgifterna för samtliga de nya norrländska fjälllägenheterna böra uppföras på riksstaten.

Utredningsmannen vill föreslå att, i överensstämmelse med vad som ifrågasattes beträffande de jämtländska arrendelägenheterna, kostnaderna för lägenheternas iordningställande och jordbruket å dem upptagas under anslaget till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. Enär vid bifall härtill huvudutgiften under anslaget skulle belöpa å de norrländska fjälllägenheterna, torde lämpligen sådan jämkning av anslagets titel ske, att denna utbytes mot anslag till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av fjälllägenheter m. fl. I anslutning till det förut anförda torde detta anslag för budgetåret 1947/48 böra uppföras med 180 000 kronor.

Med hänsyn till att ett nedläggande av lägenhet torde få betraktas såsom en förmån för de renskötande lapparna och rensköteln, synes emellertid flyttningsbidrag, som utgår därest lägenhet nedlägges, böra bestridas från statens lappfond.

Vad angår inventarielånen torde anslag för sådant ändamål böra uppföras under kapitalbudgeten såsom en statens utlåningsfond, benämnd fjälllägenhetsinnehavarnas inventarielånefond.

Angående redovisningen av arrendeavgifter m. m. har utredningsmannen anfört.

Arrendeavgifter och andra medel, som komma att inflyta i anledning av arrendeupplåtelse, böra tillföras en i egnahemsstyrelsens räkenskaper för ändamålet upplagd diversemedelstitel; och böra de med medlen bestridda utgifterna direkt avföras å denna titel. Härå böra ock uppföras de belopp, som från anvisade anslag tillföras verksamheten.

De medel, som ställas till förfogande för inventarielån åt innehavare av arrendelägenheter, böra överföras till en i egnahemsstyrelsens räkenskaper likaledes upplagd särskild diversemedelstitel, därvid utestående lån redovisas såsom tillgångar i styrelsens räkenskaper.

Fastighetsskatter och utgifter för eventuellt vägunderhåll torde böra utgöras av kronan såsom andra förvaltningskostnader för lägenheterna.

Såväl renbetesfjällen som de till deras utvidgning inköpta fastigheterna, å vilka de jämtländska arrendelägenheterna ligga, äro jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 17 juni 1943 upptagna till redovisning å domänfonden, därvid bokföringsvärdet uppförts med ett formellt belopp av 100 kronor. Fjällägenheterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län äro belägna å kronoparker eller områden, som förvaltas såsom kronopark. Även sistnämnda lägenheter äro sålunda upptagna å mark, som redovisas under domänfonden. Det må kunna ifrågasättas om ersättning bör tillföras domänfonden för den mark och övriga förmåner, särskilt skogsfång, som skulle tillkomma de norrländska fjällägenheterna. Beträffande lägenheterna å de för renbetesfjällen inköpta fastigheterna torde så icke böra ske, enär skogsavkastningen icke ingår till domänverket samt bokföringsvärdet för renbetesfjällen, inbegripet nämnda fastigheter, är så obetydligt. När det gäller fjällägenheterna ovan odlingsgränsen, kunde törhända vara av intresse att vid redovisningen för statens därvarande skogar erhålla ett värde för den förmån av husbehovsskog, som förbehållits lägenheternas innehavare. Ersättning för dessas förfoganderätt över marken torde näppeligen böra beräknas. Erinras må, att avkomsten av jakt och fiske disponeras för lapparna och ingår i statens lappfond. Genom en dylik skogsersättning skulle man även få ytterligare en summa för belysande av statens kostnader för fjällägenheterna. Ersättningens storlek synes böra uppskattas av domänverket.

Rörande förslaget om förstärkning av egnahemsnämndernas arbetskrafter har utredningsmannen yttrat.

Det arbete, som kommer att tillföras egnahemsnämnderna genom övertagandet av förvaltningen av de norrländska fjällägenheterna och de äldre lägenheter, som ej kunna omläggas till den nya upplåtelseformen, blir av betydande omfattning. Egnahemsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län äro redan starkt arbetstyngda. Förutom nuvarande göromål skulle nämnderna få omhändertaga uppsikten över omkring 450 lägenheter, fördelade med i runt tal 150 på varje nämnd. Härjämte kan väntas tillkomma en och annan ny lägenhet. Byggnader och andra anläggningar å nuvarande lägenheter lära i stor utsträckning vara i dåligt skick och måste bli föremål för åtgärder. Detsamma gäller jordbruket å de lägenheter, där sådant drives. Planer för detsammias förbättrande måste uppgöras. En undersökning rörande de åtgärder, som böra vidtagas å envar av alla dessa lägenheter, måste igångsättas, och utförandet av de arbeten, som prövas erforderliga, övervakas. Den rådgivande verksamheten kommer att i hög grad ökas. Beaktas må ock ifrågavarande lägenheters spridda belägenhet inom länens vidsträckta fjälltrakter, varigenom erforderliga resor bliva tidsödande och besvärliga.

Detta nya arbete kan näppeligen, om det skall på tillfredsställande sätt utföras, medhinnas av den nuvarande personalen.

I det år 1945 framlagda förslaget angående de jämtländska arrendelägenheterna uttalades, att arbetskrafterna hos egnahemsnämnden i länet syntes böra förstärkas med en egnahemsassistent. Tydligt är, att ett omhändertagande av ifrågavarande lägenheter kommer att tillföra även egnahemsnämnderna i de båda nordligaste länen ett betydande arbete. Att redan nu beräkna hur stor förstärkning av nämndernas arbetskrafter som kan bli erforderlig låter sig icke göra. Erfarenhet rörande verksamhetens omfattning behöver inhämtas, innan så kan ske. Enär det är önskvärt, att redan under nästkommande budgetår en planläggning av arbetet kan igångsättas samt inventering av det nuvarande lägenhetsbeståndet påbörjas, synes emellertid nödvändigt, att i envar av de tre egnahemsnämnderna anställs en befattningshavare i egnahemsassistents ställning. Assistentens lönegrad synes böra bestämmas till högst Ex 18.

Utredningsmannen har även föreslagit en omarbetning av kungörelsen den 3 juni 1915 (nr 169) angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Utredningsmannen har i detta hänseende anfört.

Genom att nya bestämmelser avses skola utfärdas för fjällägenheterna blir icke kungörelsen nr 169/1915 betydelslös. Den inskräper den allmänna principen, att största försiktighet bör iakttagas vid medgivandet av bosättningar och upplåtelser överhuvud ovan odlingsgränsen. Detta har visat sig erforderligt. Ibland har nämnda princip hållit på att råka i glömska, såsom då vid tillkomsten av författningarna angående skogstorp och odlingslägenheter undantag ej gjordes för områdena ovan odlingsgränsen.

Vidare äro bestämmelser motsvarande de i kungörelsen intagna behöfliga för reglering av vissa upplåtelser, som ej falla under renbeteslagen men visat sig understundom kunna ifrågakomma. Så är fallet med de kortfristigare upplåtelser av bostadsområden, som i icke ringa utsträckning pläga förekomma, bland annat efter järnvägen Gällivare—Riksgränsen. Tillika ske upplåtelser av tomter för jakt- och fiskestugor, sport- och friluftstugor m. m. Upplåtelser av detta slag, som enligt kungörelsen nr 169/1915 prövas av Kungl. Maj:t, kräva ofta lika stor uppmärksamhet beträffande den därå uppkommande bebyggelsens inverkan på lapparnas och renskötselns intressen som den mera bestående bebyggelsen.

Kungörelsen är numera föråldrad och behöver ersättas med en ny författning. Dess huvudstadganden, som vunnit hävd, synas därvid böra i möjligaste mån bibehållas.

Beträffande kungörelsens nuvarande innehåll är att märka, att den däri omförmälda renbeteslagen av 1898 ersatts av en ny lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, dagtecknad den 18 juli 1928. Odlingslägenheter upplåtas ej längre. Rörande tillstånd till bosättning ovan odlingsgränsen ifrågasattes i denna utredning utfärdande av en ny författning angående fjällägenheter. Härjämte må erinras om kungörelsen den 6 juni 1941 angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m., enligt vilken författning upplåtelser av jordbruks- och bostadslägenheter kunna ske jämväl i trakterna ovan odlingsgränsen.

Kungörelsen nr 169/1915 gäller icke renbetesfjällen i Jämtlands län och de därtill hörande fastigheter, vilka förvärvats för renbetesfjällens utvidgning. Detta torde vara beroende på den historiska tillkomsten av de helt för lapparna och renskötseln avsatta renbetesfjällen. Å dessa lär man icke ha

tänkt sig andra upplåtelser än dem, som kunde regleras genom renbeteslagen. Förändringar härutinnan ha dock inträtt med utvecklingen. Även där kunna numera förekomma upplåtelser för kortare tid av tomter för olika ändamål m. m. Dylika upplåtelser pläga av länsstyrelsen hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning, liksom beträffande motsvarande upplåtelser ovan odlingsgränsen sker med stöd av 1915 års kungörelse. För enhetlighetens skull torde den nya kungörelsen om upplåtande av lägenheter av ifrågavarande slag m. m. böra göras tillämplig jämväl å renbetesfjällen, där förhållandena i övrigt nära överensstämma med dem, som råda i trakterna ovan nämnda gräns.

Arrendelägenheterna å de för renbetesfjällens utvidgning förvärvade fastigheterna i Jämtlands län ha av länsstyrelsen upplåtits med stöd av Kungl. Maj:ts brev den 22 maj 1891 samt 56 § renbeteslagen. Göres den nya kungörelsen om fjällägenheter tillämplig även å nämnda arrendelägenheter, må givetvis dylika bosättningar ej vidare medgivas enligt den äldre ordningen. Ändring av nämnda lagrum synes därav ej påkallad. I sagda 56 § talas, såvitt nu är fråga, om upplåtelse av inägor, bete, slätter, jakt och fiske. Någon rätt till upplåtelse av lägenheten såsom sådan med hus och skogsfång medgives ej i lagen. Konkurrens mellan renbeteslagens bestämmelser och föreskrifterna i kungörelsen synes sålunda icke behöva uppkomma.

Yttranden.

Utredningsmannens förslag har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran i flertalet yttranden. I vissa yttranden har emellertid framhållits vikten av att stor återhållsamhet iakttages i fråga om upplåtelser av nya lägenheter och att stränga bedömningsgrunder tillämpas vid omföringen av äldre lägenheter till den föreslagna nya upplåtelseformen. Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett, att nyupplåtelser överhuvud taget icke böra förekomma. Förslaget har avstyrkts av egnahemsstyrelsen, egnahemsnämnden och lappfogdarna i Norrbottens län samt överjägmästarna i övre och nedre Norrbottens distrikt, i vad det avser fjällägenheterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, samt av riksräkenskapsverket, i vad det avser de jämtländska arrendelägenheterna. I ett flertal yttranden ha även vissa detaljanmärkningar framställts mot förslaget. Av yttrandena må här i övrigt återgivas följande.

Egnahemsstyrelsen har i principiellt hänseende anfört i huvudsak följande.

Även om en viss bosättning inom ifrågavarande områden är synnerligen önskvärd, torde en minskning av befolkningen genom utflyttning från dessa trakter knappast kunna förhindras. I ett sådant läge kan det inträffa, att godtagbara lägenhetsinnehavare komma att saknas till lägenheter, som blivit helt iordningställda med statsmedel. I huvudsak av detta skäl anser egnahemsstyrelsen sig icke kunna biträda utredningsmannens förslag med avseende på fjällägenheterna i Norrbottens och Västerbottens län. I fråga om förslaget kan emellertid anföras även följande. Därest staten skall helt svara för lägenheternas iordningställande, kommer en avsevärd tid att förflyta innan de sista lägenhetsinnehavarna kunna komma i åtnjutande av denna hjälp. Utredningsmannen har räknat med att 15 lägenheter skola kunna iordningställas per år av 400 lägenheter, vilket innebär, att programmets genomförande skulle taga 27 år i anspråk. Om i stället stöd i form av bidrag

lämnas till lägenhetsinnehavarna, torde betydligt större möjligheter till differentiering förefinnas både vad beträffar stödets omfattning i olika fall och i fråga om den takt, varmed bestående lägenheter kunna iordningställas.

Vidare torde föreligga en principiell skillnad mellan å ena sidan kronotorp och lapplägenheter samt å andra sidan fjällägenheter. Beträffande kronotorpen uppställas såsom villkor för upplåtelse, att torpet befinnes erforderligt med hänsyn till behovet av arbetskraft i kronoskogarna. I fråga om upplåtelse av jordbrukslägenhet till lappar läser iordningställandet av lägenheterna vara betingat av att de nytillträdande, från renskötseln kommande lapparna äro främmande för sin nya arbetsuppgift. Några motsvarande eller liknande motiv för att staten även helt skall svara för iordningställandet av fjällägenheterna torde knappast föreligga. Åtskilliga svårigheter synas också uppkomma för de närmast ansvariga myndigheterna när det gäller att skilja mellan lägenhetsinnehavare, som skola vara berättigade att komma under de nya bestämmelserna, och andra lägenhetsinnehavare samt när det gäller framtida underhåll, vilket, ej minst på grund av de stora avstånden, torde komma att medföra avsevärda kostnader.

I flera avseenden torde stöd i form av bidrag till lägenhetsinnehavarna, vilka själva med hjälp av egnahemsnämndens och kommunens byggnads-sakkunniga skulle ha att svara för lägenheternas iordningställande, bättre svara mot det föreliggande hjälpbehovet. Ej minst viktigt är att en större differentiering i de enskilda fallen skulle kunna åstadkommas och att lägenheternas iordningställande mera smidigt skulle kunna anpassas till behoven vid varje särskild tidpunkt. I de fall där lägenheten är av god beskaffenhet och utsikter förefinnas att innehavaren och hans familj komma att kvarbliva, skulle en verklig upprustning åstadkommas; i andra fall, där dessa förutsättningar i mindre grad äro för handen, skulle upprustningen kunna väsentligt begränsas.

Det nuvarande bostadsförbättringsbidraget är dock alldeles för knappt för här förekommande behov. Bostadssociala utredningen har emellertid i sitt slutbetänkande föreslagit bland annat, att i subventionshänseende skulle mera grundlig ombyggnad av bostadshus likställas med nybyggnad av sådant. För såväl nybyggnad och större ombyggnadsarbete som mera genomgripande upprustning har föreslagits kunna utgå ett engångsbidrag utan återbetalningsskyldighet av högst 4 000 kronor och i vissa speciella fall, bland annat till barnrika familjer och bidragssökande i arbetarsmåbrukslåntagares ställning, högst 6 000 kronor samt i vad avser nybyggnad och större ombyggnad därjämte lån.

Egnahemsstyrelsen utgår från att den kategori hjälpbehövande, varom i förevarande sammanhang är fråga, i allmänhet skulle komma att falla inom nämnda grupp bidragssökande. Därest det skulle komma att visa sig, att ej ens sagda bidragsbelopp är tillräckligt, torde framdeles böra övervägas, om icke i särskilda fall bidraget borde kunna utgå med ännu något högre belopp, förslagsvis 8 000 kronor. För staten torde kostnaden i allt fall bliva avsevärt lägre än vid ett genomförande av utredningsmannens förslag.

För iordningställande av sina ladugårdar torde innehavare av fjällägenheter vara oförhindrade att genom vederbörande hushållningssällskap komma i åtnjutande av hjälp från reservationsanslaget till bidrag till ladugårdsförbättringar. De jämförelsevis små bidragsbelopp, som med hänsyn till anslaget lämpligen begränsade storlek hittills kunnat utgå från detta anslag, äro emellertid otillräckliga för att bringa erforderlig hjälp åt fjällägenhetsinnehavarna. För att bringa dessa bättre hjälp i detta hänseende, synas bidrag böra utgå med högst 4 000 kronor från anslaget till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl.

Vad styrelsen anfört rörande fjällägenheterna i Norrbottens och Västerbottens län kan i viss mån sägas gälla de jämtländska arrendelägenheterna. Flertalet av dessa utgöras emellertid av inägorna till de fastigheter, som av staten på sin tid inköpts, och utgjorde dessförinnan enskilda hemman. Jordbruket är i regel av större omfattning. De äro också bättre i jordbrukshänseende och ligga mera gynnsamt till med avseende på vägförbindelser och tillfällen till sysselsättning i skogsarbete. Styrelsen vill därför tillstyrka utredningsmannens förslag i detta hänseende dock under förutsättning, att kraven på lägenheterna för att upplåtelse skall kunna ske enligt denna nya form väsentligt skärpas. Som villkor för dylik upplåtelse torde sålunda böra gälla att lägenheterna i stor utsträckning lämna innehavaren och hans familj deras bärgning och att lägenheterna beräknas med sannolikhet komma att bestå på lång sikt. Vid tillämpande av ett sådant villkor torde antalet lägenheter, som komma under denna nya upplåtelseform, väsentligt reduceras. Därest stöd i form av bidrag kommer att stå till övriga lägenhetsinnehavares förfogande i den utsträckning, som av styrelsen tidigare förordats, torde ingen väsentlig erinring kunna göras häremot.

Därest utredningsmannens förslag i allt fall anses böra genomföras även beträffande fjällägenheterna i Norrbottens och Västerbottens län, vill egnahemsstyrelsen föreslå, att kraven på de lägenheter, som skola komma under de nya bestämmelserna, skärpas i motsvarande grad som av styrelsen föreslagits beträffande de jämtländska arrendelägenheterna, och att övriga lägenhetsinnehavare erhålla stöd i form av bidrag enligt i princip de grunder som av egnahemsstyrelsen förordats.

I stort sett liknande synpunkter ha anförts av *egnahemsnämnden* och *lappfogdarna i Norrbottens län*.

I sitt vid egnahemsstyrelsens utlåtande fogade *särskilda yttrande* har ledamoten i styrelsen riksdagsmannen J. A. Andersson i Tungelsta förklarat sig ha funnit övervägande skäl tala för att utredningsmannens förslag genomfördes även beträffande de nuvarande fjällägenheterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län. Kraven på lägenheternas beskaffenhet borde dock skärpas på sätt egnahemsstyrelsens majoritet förordat i fråga om de jämtländska arrendelägenheterna. För de lägenheter, som icke kunde godtagas enligt dessa krav, borde bidrag utgå i likhet med vad styrelsens majoritet föreslagit.

Riksräkenskapsverket har uttalat bland annat följande.

De till utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län inköpta fastigheter-na utgöras i regel av hemman. Dessa äro i många fall av den beskaffenhet, att de befunnits bereda full besuttenhet eller bärgning för sina innehavare vid en mycket långt tillbaka i tiden liggande skatteläggning. Utredningsmannen framhåller också, att jordbruket å angivna fastigheter i Jämtlands län är av större omfattning och mera utvecklat än å fjällägenheterna i Västerbottens och Norrbottens län och att arrendatorerna å fastigheterna i Jämtlands län intaga en ställning, som föga skiljer sig från en jämtländsk fjällbondes. Att under sådana förhållanden i avseende å de spörsmål, som beröras av utredningen, likställa de för utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län inköpta fastigheterna med fjällägenheterna i Västerbottens och Norrbottens län synes vara att anlägga ett alltför förenklat betraktelsesätt. Fördelen av att för de två helt olika slag av fastigheter, varom här är fråga, få en gemensam författning i stället för två särskilda kungörelser kan näppligen vara så stor, att sakliga synpunkter böra eftersättas för ernående av denna uniformitet.

Då beträffande fastigheterna i Jämtland synes kunna göras gällande, att skogsmarken med därå växande skog såsom ett komplement till jordbruket å fastigheten tillsammans med det senare bildar en ekonomisk enhet, måste det anses naturligt, att skogsavkastningen från fastigheterna i första hand i erforderlig utsträckning tages i anspråk för bestridande av de med jordbruket å fastigheterna förenade kostnaderna för statsverket. Att denna hittills för finansieringen av sagda kostnader gällande ordning skulle tillämpas även i fortsättningen, måste anses ha varit en av grundförutsättningarna för statsmakternas år 1943 fattade beslut om sammanslagning av jämtländska renbetesfjällens skogsfond och tre då förefintliga särskilda lappfonder till en för hela lappväsendet gemensam fond, den s. k. lappfonden. Någon ändring i angivna ordning bör under alla förhållanden icke göras så länge skogsavkastningen tillföres lappfonden i stället för att tagas i anspråk för statsregleringen.

Utredningsmannens strävan att — främst i syfte att för lappväsendet reservera ytterligare medel vid sidan av riksstaten — så mycket som möjligt avskära sambandet mellan å ena sidan skogsmarken med därå växande skog samt å andra sidan jordbruket å de till utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län inköpta fastigheterna stämmer illa överens med den av norrlands-kommittén i dess den 5 december 1946 avgivna utredning om den norrländska jordbrukspolitiken uttalade uppfattningen, att åtgärder böra vidtagas för att förse jordbruken i Norrlands skogsbygder med icke blott husbehovsskog utan även stödskog. Utredningsmannens angivna strävan, vars förverkligande synes vara ett av huvudsyftena med utredningsmannens förslag, har även kommit till uttryck däri, att beträffande ifrågavarande jordbruksarrenden föreslagits införande av väsentliga begränsningar av nyttjanderättens innehåll i avseende å rätt till bete och slätter m. m. Det kan ifrågasättas, om dessa begränsningar kunna anses försvarbara vare sig ur allmänna ekonomiska synpunkter eller med hänsyn till renskötselns speciella intressen. För-sörjningsmöjligheterna för arrendatorerna å ifrågavarande fastigheter äro icke bättre än att alla sådana möjligheter, som kunna stå arrendatorerna till buds å fastigheterna, böra såvitt möjligt tillvaratagas och utnyttjas. Ämbetsverket anser sig även böra understryka, att upplåtelseerna med det innehåll de i förevarande avseende givas enligt gällande ordning visat sig icke vara till hinder för renskötseln.

I fråga om ordningen för ifrågavarande lägenheters upplåtande ha länsstyrelsen i Jämtlands län och lappfogdarna i Norrbottens län uttalat, att det med hänsyn till renskötseln syntes vara motiverat, att länsstyrelsens yttrande inhämtades innan ny lägenhet upplättes. Länsstyrelsen i Jämtlands län och egnahemsstyrelsen ha ansett, att överlåtelse av nyttjanderätt till redan upplåten lägenhet icke borde underställas Kungl. Maj:ts prövning. Länsstyrelsen har ifrågasatt, att denna prövning skulle anförtros åt egnahemsstyrelsen, under det att egnahemsstyrelsen gjort gällande, att prövningen syntes böra överlämnas åt vederbörande egnahemsnämnd. Egnahemsstyrelsen har till stöd härför anfört att, då Kungl. Maj:t medgivit upplåtelse av lägenhet på viss tid och innehavaren därunder ville överlåta nyttjanderätten för återstående arrendetid på annan person, ärendets prövning syntes i allt väsentligt komma att inskränkas till ett bedömande av efterträdarens personliga kvalifikationer och lämplighet.

Rörande värden och förvaltningen av lägenheterna har statskontoret yttrat.

Utredningsmannens förslag avviker från kronotorpskungörelsen främst därigenom, att överinseendet över upplåten lägenhet skulle tillkomma egna-hemsstyrelsen medan kronotorpen förvaltas av domänverket. Någon motsvarighet till den kontraktsenligt reglerade arbetskyldigheten, som gäller för kronotorparna, har utredningsmannen ej heller föreslagit vare sig för arrendelägenheterna på renbetesfjällen eller för fjällägenheterna. Med hänsyn till de stora kostnader, staten beräknades få vidkännas för att sätta arrendelägenheterna på renbetesfjällen i stånd, framhöll statskontoret emellertid i yttrande den 8 januari 1946 över det av utredningsmannen år 1945 framlagda förslaget, att staten syntes ha fullgoda skäl att göra anspråk på arrendatorernas likaväl som på kronotorparnas arbetskraft. Arbetskraften syntes lämpligen kunna utnyttjas på renbetesfjällens skogar. Kravet på arbetskyldighet förutsattes därvid nödvändigöra, att förvaltningen av arrendelägenheterna anförtroddes domänverket i egenskap av arbetsgivare.

Med hänsyn till svårigheten att kunna bereda innehavare av fjällägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län kontinuerligt arbete på kronans skogar torde vid upplåtelse av dessa lägenheter någon kontraktsenlig arbetskyldighet ej kunna åläggas nyttjanderättshavaren. Därest gemensamma upplåtelsebestämmelser anses böra gälla för samtliga lägenheter, belägna inom områden, som blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade, synes därför någon arbetskyldighet ej heller kunna åläggas lägenhetsinnehavaren på renbetesfjällen i Jämtlands län. Under sådana förhållanden torde domänverket såsom affärsdrivande verk sakna direkt intresse för lägenhetsförvaltningens handhavande även om de områden, inom vilka lägenheterna befinna sig, i övrigt förvaltas av verket. Frågan om lägenheternas förvaltning synes samtidigt bliva ett rent administrativt spørsmål, varför statskontoret icke har något att erinra mot att förvaltningsbestyren övertagas av egna-hemsstyrelsen, därest denna myndighet anses bättre rustad för uppdraget än domänstyrelsen.

Egna-hemsstyrelsen har uttalat, att det oavsett vilken väg som valdes för genomförandet av en sanering av ifrågavarande lägenheter syntes vara lämpligt att lägenheterna överfördes till egna-hemsorganisationen.

Riksräkenskapsverket har anfört bland annat följande.

I yttrande över utredningsmannens år 1945 framlagda förslag rörande de jämtländska arrendelägenheterna framhöll riksräkenskapsverket, att ämbetsverket funnit det kunna ifrågasättas, huruvida det vore lämpligt, att förvaltningen av de för utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län inköpta fastigheterna uppdelades på olika myndigheter i den utsträckning utredningsmannen föreslagit. Riksräkenskapsverket förklarade sig härmed icke ha velat framställa någon erinran mot att värden av skogen å fastigheterna även i fortsättningen handhades av domänverket. Ämbetsverket ansåg emellertid olika skäl tala för att förvaltningen av fastigheterna i övrigt icke uppdelades mellan länsstyrelsen och egna-hemsorganen utan i stället anförtroddes uteslutande åt sistnämnda organ.

Utredningsmannens år 1946 framlagda förslag innefattar jämfört med det tidigare huvudsakligen endast den ändringen beträffande förvaltningen av de för utvidgningen av renbetesfjällen i Jämtlands län inköpta fastigheterna, att upplåtelseerna av jordbruksarrendena å dessa fastigheter skola verkställas av Kungl. Maj:t. Härigenom skulle enligt riksräkenskapsverkets mening förvaltningen ytterligare kompliceras samt Kungl. Maj:t i onödan betungas med nya arbetsuppgifter. En lösning av frågan om organisationen av förvaltningen av ifrågavarande fastigheter i enlighet med de av riksräkenskapsverket tidigare angivna riktlinjerna synes därför böra tagas under övervägande.

Genom en sådan organisation skulle förvaltningen uppenbarligen bliva både enklare och mera effektiv samt möjlighet beredas att i ett enda kontrakt på en gång fastställa alla de befogenheter, som arrendatorn å en fastighet av här avsett slag skall ha på fastigheten i dess helhet, samt inrymma alla de bestämmelser i övrigt som erfordras för regleringen av förhållandet mellan arrendatorn och staten.

Länsstyrelsen och lappfogdarna i Norrbottens län ha anfört, att enligt utredningsmannens förslag komme myndigheter med andra synpunkter och intressen än länsstyrelsen och lappfogdarna att få avgörande inflytande vid handläggningen av frågor rörande upplåtelseerna. Den föreslagna bestämmelsen att lappfogde skulle ingå såsom ledamot i egnahemsnämnd vid handläggningen av ärenden angående upplåtelseerna syntes icke lämna full garanti för att lapparnas intressen skulle komma att helt tillvaratagas. Med hänsyn härtill vore det enligt länsstyrelsens och lappfogdarnas mening angeläget att upplåtelsevillkoren bestämdes i samråd med länsstyrelsen. På grund av de av utredningsmannen föreslagna bestämmelserna om skydd för de renskötande lapparna borde även åt länsstyrelsen lämnas rätt att utöva tillsyn över förhållandena på lägenheterna.

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund har å andra sidan ansett, att utredningsmannens förslag att lappfogde skulle ingå såsom ledamot av egnahemsnämnd vid behandlingen av ifrågavarande spörsmål vore uttryck för en tendens att omhulda lappbefolkningen, särskilt den renskötande, och lämna den rättigheter i en omfattning, varav dess näring knappast vore förtjänt, samt att det ur förbundets synpunkt i detta hänseende vore tillfyllest med de föreslagna bestämmelserna om skydd för de renskötande lapparna.

Beträffande förslaget att överjägmästare i vissa fall skulle inträda såsom ledamot av egnahemsnämnd har *överjägmästaren i Skellefteå distrikt* anfört, att vederbörande överjägmästare borde erhålla rätt att förordna annan person i sitt ställe till ledamot av nämnden.

I fråga om *bebyggelsen av lägenheterna* har *länsstyrelsen i Jämtlands län* framhållit såsom önskvärt, att vattenledning och avlopp anordnades å arrendelägenheterna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anfört, att det enligt styrelsens mening icke vore lämpligt, att lägenhetsinnehavarna skulle åläggas att utan avdrag å arrendeavgiften ombesörja byggnadernas brandförsäkring. Försäkringspremierna bleve en avsevärd utgift för fjällägenhetsinnehavarna. Det förefölle länsstyrelsen så mycket mindre lämpligt att innehavaren skulle svara för byggnadernas försäkring som han varken finge uppbära utfallande brandstodsersättning eller utöva något inflytande på frågan i vilken omfattning återuppbyggnad skulle ske.

I huvudsak liknande synpunkter ha anförts av *Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund*, som därjämte uttalat att, därest utredningsmannens förslag genomfördes, arrendatorn borde själv få avgöra i vilken försäkringsinrättning försäkringen skulle tecknas.

Rörande de föreslagna bestämmelserna om *rätt till bete* har *domänstyrelsen* anfört, att styrelsen icke hade något att i och för sig erinra mot att

skogsbete för får medgäves i de trakter, där sådant bete prövades kunna utövas utan skada å skogen, men att enligt gällande ägofredslag gemensamt bete inom Västerbottens och Norrbottens län syntes vara medgivet endast i fråga om större hemdjur. Då bestämmelsen att arrendatorn icke skulle äga att för renarna avstänga område, som anvisats för skogsfång eller bete, åtminstone efter ordalagen förhindrade anordnandet av hägnad betesmark, syntes bestämmelsen böra begränsas till att avse skogsbete.

Beträffande arrendeaavgifternas storlek har *domänstyrelsen* anfört.

Utredningsmannen har uttalat, att så höga avgifter, som utgå för kronotorp, näppeligen kunna beräknas för fjällägenheterna utan att en icke oväsentlig jämkning torde få ske. Styrelsen kan icke finna detta uttalande generellt riktigt. Även om man bortser från den större frihet, som kan anses ligga däri, att lägenhetsinnehavare icke ålägges arbetsplikt, torde åtskilliga lägenheter ovan odlingsgränsen ha lika stort värde för innehavaren som kronotorpen för sina innehavare. En differentiering av avgiften för olika fjällägenheter bör enligt styrelsens mening ske med anslutning till de för kronotorpen bestämda avgifterna och jämkning däri vidtagas i förhållande till belägenhet och jordbruksförhållanden samt utkomstmöjligheter.

Liknande synpunkter ha anförts av *överjägmästarna i Skellefteå distrikt och övre Norrbottens distrikt*.

Däremot ha *länsstyrelsen i Norrbottens län* samt *Sveriges kronotorpare och kolonistförbund* ansett, att en höjning av de för närvarande utgående arrendeaavgifterna icke borde ske utan att synnerliga skäl föreläge.

Domänstyrelsen har i fråga om de föreslagna bestämmelserna angående odlingsbidrag anfört.

Befordrande av beteskultur torde böra uteslutas från de åtgärder, vartill bidrag skola utgå enligt grunderna för statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. Genom kungörelsen den 22 juni 1945 (nr 387) om ändring i kungörelsen den 14 juni 1940 (nr 599) angående statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. har möjlighet beretts till beviljande av statsbidrag från sagda anslag för betesanläggningar å sådana lägenheter å allmänna skogar, vilkas medtagande i skogsvårdsområde utgör en nödvändig förutsättning för genomförande av ifrågasatta åtgärder inom området. Dessa bestämmelser gälla således även lägenheter å renbetesfjällen och ovan odlingsgränsen. Vidare har Kungl. Maj:t i brev den 22 juni 1945 föreskrivit, att domänstyrelsen må till innehavare av sådana kronolägenheter, vilka på grund av sitt läge icke kunna ifrågakomma att för lösning av betesfrågan ingå i skogsvårdsområde, bildat i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen nr 599/1940, av medel som anvisats styrelsen för verksamheten vid dessa lägenheter utbetala bidrag till betesanläggningar enligt de grunder, som gälla för bidrag från skogsproduktionsanslaget. Motsvarande föreskrift synes böra gälla för egnahemsväsendet beträffande nu ifrågavarande lägenheter.

Vad angår förslaget om de nya bestämmelsernas tillämpning på äldre lägenheter har *länsstyrelsen i Norrbottens län* yttrat.

Utredningsmannen har framhållit, att de förutsättningar, som skola föreligga för att omföring till den nya upplåtelseformen skall kunna ske, endast i begränsad omfattning lära vara för handen beträffande nu bestående lägenheter. För Norrbottens läns vidkommande torde uttalandet kunna vitsordas. Enligt förslaget kan därvid inträffa att lägenhetsinnehavare finnas, som icke kunna antagas till arrendatorer enligt de förändrade bestämmelserna, i följd varav de gamla kontrakten fortfarande skola gälla för dem. Någon förmån eller hjälp till dem, som sålunda av en eller annan anledning icke kunna övergå till nya ordningen, har icke föreslagits av utredningsmannen. Att jordbruket å en del av de nuvarande lägenheterna är alltför obetydligt får emellertid enligt länsstyrelsens förmenande icke i och för sig motivera att enbart ur synpunkter av jordbruksnäringens utveckling helt ställa utanför sådana innehavare, som sedan lång tid tillbaka innehafvt fjällägenheter av mindre eller utan något värde såsom jordbruk. Det torde därutöver komma att bliva förenat med svårigheter att draga gränsen mellan sådana lägenheter, som böra bestå, och sådana, som enligt utredningsmannens förslag skola lämnas utanför de föreslagna hjälpåtgärderna.

Domänstyrelsen och *överjägmästaren i Umeå distrikt* ha uttalat, att arrendator av äldre lägenhet, som omfördes till den nya upplåtelseformen, borde erhålla skälig nedsättning i arrendeavgiften till dess lägenheten iordningställt.

Beträffande den ifrågasatta inventeringen av lägenhetsbeståndet har *domänstyrelsen* anført, att inventeringen borde omfatta jämväl skogstorp och odlingslägenheter ovan odlingsgränsen samt att det syntes erforderligt att även utanför renbetesfjällen vederbörande skogstjänsteman medverkade vid inventeringen.

Det av utredningsmannen föreslagna flyttningsbidraget till lägenhetsinnehavare, som avstår från rätten till sin lägenhet för att slå sig ned å annan plats, har av *egnahemsstyrelsen* samt *lappfogden* och *egnahemsnämnden i Västerbottens län* ansetts vara för knappt tillmätt. För att bosättningar, som prövades vara uppenbart olämpliga, lättare skulle kunna nedläggas borde bidraget icke maximeras. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* har uttalat, att det föreslagna flyttningsbidraget syntes vara tillräckligt i de fall då vederbörande flyttade till annan lägenhet, som kronan uppläte. Bidrag syntes emellertid enligt styrelsens mening böra utgå jämväl till lägenhetsinnehavare, som själv skaffade sig annan lägenhet eller överginge till annan verksamhet, och i sådant fall innefatta även kostnaderna för inlösen av lägenheten. *Länsstyrelsen* och *lappfogdarna i Norrbottens län* ha gjort gällande, att flyttningsbidragen icke borde utgå från lappfonden.

I *flertalet yttranden* har uttalats, att kostnaderna för lägenheternas iståndsättande av utredningsmannen beräknats för lågt.

Beträffande förslaget att för utlämnande av inventarielån skulle skapas en utlåningsfond, benämnd *fjällägenhetsinnehavarnas inventarielånefond*, har *statskontoret* anført, att ämbetsverket icke kunde biträda detta förslag med hänsyn till statsmakternas strävanden att koncentrera den stalliga lånerörelsen och nedbringa antalet lånefonder. Enligt statskontorets mening borde lägenhetsinnehavarnas lånebehov i stället täckas genom lån

från kronotorparnas inventarielånefond, för vilken samma villkor gällde som de vilka utredningsmannen föreslagit för den nya fonden. Utlåningen från kronotorparnas inventarielånefond skedde genom domänstyrelsen, ehuru själva fonden förvaltades av statskontoret. För fjällägenheterna skulle enligt statskontorets mening utlåningar på motsvarande sätt kunna ske genom egnahemsstyrelsen med rekvisition av fondmedel hos statskontoret.

Förslaget om redovisningen av arrendeavgifterna har tillstyrkts av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket*. Förstnämnda ämbetsverk har framhållit, att ett genomförande av detta förslag emellertid syntes föranleda ändring av 56 § renbeteslagen. Även *länsstyrelsen i Norrbottens län* har ansett, att arrendeavgifterna icke kunde redovisas till egnahemsorganen utan ändring av nämnda lagrum. Länsstyrelsen har vidare uttalat, att fjällägenhetsinnehavarna icke syntes böra komma i åtnjutande av de avsevärda ekonomiska förmåner, som utredningsmannen föreslagit, på bekostnad av en annan befolkningsgrupp. På grund härav kunde länsstyrelsen icke tillstyrka, att arrendeavgifterna ej gottskreves lappfonden. Därest avgifterna skulle tillföras egnahemsväsendet, syntes det enligt länsstyrelsens förmenande böra övervägas, huruvida icke lappfonden såsom ersättning för förlorad avkastning borde tillföras det kapitaliserade värdet av de nu utgående avgifterna. Liknande synpunkter ha anförts av *lappfogdarna i Norrbottens län*.

Rörande förslaget om förstärkning av egnahemsnämndernas arbetskrafter har *allmänna lönenämnden* uttalat, att nämnden icke hade annan erinran mot förslaget än att nämnden förutsatte, att beträffande de föreslagna befattningshavarna komme att tillämpas enahanda grunder i fråga om befordringsgång som eljest gällde för egnahemsassistenter. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* har anført, att endast arvodesavlönad personal borde anställas till dess närmare erfarenhet vunnits angående det personalbehov, som förslagets genomförande föranledde. *Egnahemsstyrelsen* samt *egnahemsnämnderna i Jämtlands och Norrbottens län* ha hemställt, att medel måtte anvisas för anställande av den kontorspersonal, som bleve erforderlig, därest förvaltningen av ifrågavarande fastigheter anförtroddes egnahemsnämnderna.

Departementschefen.

Å kronomark ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län samt å renbetesfjällen i Jämtlands län äro upplåtna vissa lägenheter, s. k. fjällägenheter respektive jämtländska arrendelägenheter. Innehavarna av dessa lägenheter leva under tryckta ekonomiska förhållanden på grund av de svårigheter, som där föreligga för jordbrukets bedrivande. De klimatiska förhållandena, de långa avstånden och den odlade jordens ringa omfattning utgöra de främsta orsakerna till detta förhållande.

Vissa andra lägenhetsinnehavare i dessa områden ha vid olika tillfällen tillerkänts ett betydande stöd av statsmakterna. Sålunda ha bestämmelser

hårom beslutats 1943 för innehavare av kronotorp och 1941 och 1946 ifråga om upplåtelser av jordbrukslägenheter åt lappar. Ett av de avgörande skälen för dessa åtgärder har varit, att dessa lägenhetsupplåtelser fylla ett samhällsligt behov, kronotorpen för tryggnad av tillgång på arbetskraft å kronans skogar och lapplägenheterna för att bereda utkomst för lappar, som icke längre kunna ägna sig åt renskötseln. Men de sociala synpunkterna ha givetvis även spelat en stor roll, då det gällt att bereda dessa lägenhetsinnehavare ökat stöd från det allmännas sida.

Något motsvarande ingripande till förbättring av fjällägenhetsinnehavarnas ställning har hittills icke skett. Måhända kunna icke i förevarande fall de allmänna intressena tillmätas samma vikt. Obestridligt är emellertid att det är betydelsefullt med en viss bosättning även i fjälltrakterna. Många personer äro av olika anledning nödsakade att resa genom dessa områden. Turisttrafiken har också sin betydelse. Möjligheter till samfärdsel i dessa trakter måste därför finnas. Det är följaktligen nödvändigt att folk finnes tillhands för hållande av båtar i sjöarna, för postbefordran, för underhåll av stigar och färdleder samt för underlättande på annat sätt av färder i dessa trakter. Härvidlag spela dessa olika fjällägenheter en betydelsefull roll, och det är ett allmänt intresse att ett för detta ändamål erforderligt antal lägenheter finnes. För nyssnämnda ändamål äro icke alla nuvarande fjällägenheter erforderliga och ändamålsenliga. Åtskilliga torde efter hand böra nedläggas. Men ett stort antal kommer otvivelaktigt att bestå.

Med hänsyn till det anförda vill jag förorda, att åtgärder från det allmännas sida vidtagas för en förbättring av förhållandena även å dessa lägenheter. Då de jämtländska arrendelägenheterna i flera avseenden förete likheter med fjälllägenheterna, torde samma bestämmelser böra gälla för båda ifrågavarande upplåtelseformer.

Uppenbart är, att olika meningar kunna råda om på vilket sätt det statliga stödet lämpligen bör lämnas lägenhetsinnehavarna. Å ena sidan har utredningsmannen föreslagit, att lägenhetsinnehavarna skulle erhålla motsvarande förmåner, som tillerkänts kronotorpare enligt kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 532) angående upplåtelse av kronotorp och lappar enligt kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. samt kungörelsen den 29 mars 1946 (nr 132) om upplåtelse till lappar av vissa lägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län. Å andra sidan har i vissa av yttrandena över utredningsmannens förslag förordats, att de statliga stödåtgärderna skulle erhålla formen av ökade bidrag för bostads- och ladugårdsförbättring. Övervägande skäl tala enligt min mening för ett genomförande av utredningsmannens förslag, då härigenom dessa lägenhetsinnehavare skulle få en avsevärt tryggare och bättre ställning. Även för dem skulle då komma att gälla de sociala arrendebestämmelserna, i det att byggnadsskyldigheten skulle övertagas av staten. Därjämte skulle de erhålla ytterligare fördelar, av vilka de såsom förut nämnts äro i stort behov. Jag vill i detta sammanhang även erinra, att enligt beslut vid 1943 års riksdag Kungl. Maj:t må i fråga om upplåtelser ovan odlingsgränsen medgiva not-

svarande förmåner, som beviljas sådan innehavare av lägenhet nedan odlingsgränsen som önskar övergå till de nya bestämmelserna om kronotorp. Jag anser mig således kunna i huvudsak ansluta mig till det av utredningsmannen framlagda förslaget.

Emellertid torde såsom utredningsmannen uttalat och i vissa av yttrandena ytterligare understrukits stor återhållsamhet böra iakttagas, såvitt angår upplåtelse av nya lägenheter å ifrågavarande områden. Med hänsyn till de för jordbruksdrift ogynnsamma betingelserna och i betraktande av de förpliktelser gentemot lägenhetsinnehavarna, som enligt vad jag nyss antytt böra hädanefter åvila det allmänna, synes böra föreskrivas, att upplåtelse av ny lägenhet må äga rum endast där det finnes påkallat ur allmän synpunkt på grund av sådana behov som jag förut berört. Skulle det därjämte visa sig behövt att vid något tillfälle upplåta mindre områden för uppodling för att därigenom underlätta för vederbörande hemmans- eller lägenhetsinnehavare att erhålla tillräcklig mark, torde hinder härför icke böra möta. Enligt den nu tillämpade kungörelsen den 3 juni 1915 (nr 169) angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker må upplåtelse av fjällägenheter icke ske annat än efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, under det att enligt 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige rätten att meddela upplåtelse i fråga om de jämtländska arrendelägenheterna tillkommer länsstyrelsen. Med hänsyn till vikten av att upplåtelser av lägenheter ovan odlingsgränsen ske restriktivt anser jag i likhet med utredningsmannen att upplåtelser där liksom hittills skola få ske endast efter Kungl. Maj:ts prövning. Samma bestämmelser torde böra tillämpas i fråga om lägenheter å renbetesfjällen. Däremot vill jag av skäl, som egnahemsstyrelsen anfört, förorda att överlåtelse av nyttjanderätt till redan upplåten lägenhet icke skall underställas Kungl. Maj:ts prövning utan få bedömas av den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer.

I fråga om förvaltningen av förevarande lägenheter, vilka torde böra benämnas norrländska fjällägenheter, har utredningsmannen föreslagit, att densamma skall anförtros åt egnahemsorganen. Såsom förut framhållits handhava dessa myndigheter redan nu vården och förvaltningen av de lägenheter, som upplåtas till lappar enligt kungörelsen nr 484/1941 och kungörelsen nr 132/1946. Med hänsyn bland annat härtill förordar jag, att förvaltningen av de norrländska fjällägenheterna överflyttas å egnahemsorganen eller de organ, som i framtiden kunna komma att övertaga egnahemsmyndigheternas arbetsuppgifter. Till egnahemsorganens förvaltning torde emellertid böra överflyttas även de lägenheter inom förevarande områden, som ej omföras till den nya upplåtelseformen. Till dess närmare erfarenheter vunnits rörande omfånget av de arbetsuppgifter, som komma att tillföras egnahemsnämnderna, torde någon förstärkning av nämndernas arbetskrafter icke böra ske. Såsom framgår av vad jag anfört i lagrådsremissen den 17 januari 1947 angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken avses att egnahemsnämnderna skola upphöra från och med den 1 juli 1948

och deras verksamhet övertagas av de nyinrättade lantbruksnämnderna. Behovet av personal för dessa nämnder torde böra prövas av en särskild utredning, som jag har för avsikt att begära bemyndigande av Kungl. Maj:t att få igångsätta. Behovet av arbetskraft för nu ifrågavarande ändamål synes därvid böra beaktas.

Vid handläggningen i egnahemsnämnden av ärenden, som röra ifrågavarande lägenheter, synes, i överensstämmelse med utredningsmannens förslag och såsom redan nu gäller beträffande lägenheter upplåtna enligt nyssnämnda båda kungörelser, vederbörande lappfogde böra inträda såsom ledamot i nämnden. Därjämte torde vederbörande överjägmästare eller annan tjänsteman hos domänverket, som Kungl. Maj:t bestämmer, böra ingå såsom ledamot i nämnden vid behandling av ärenden avseende rätt för lägenhetsinnehavare till skogsförnödenheter, kreatursbete, jakt eller fiske å kronomark, som står under domänstyrelsens förvaltning. Jag vill i detta sammanhang understryka vikten av att lappfogdarna jämte dem underställd personal, även sedan förvaltningen av lägenheterna överflyttats till egnahemsorganen, i största möjliga utsträckning lämna lägenhetsinnehavarna liksom egnahemsmyndigheterna erforderligt biträde.

Härefter torde jag få ingå på de särskilda bestämmelser, som böra reglera ifrågavarande upplåtelser. I stort sett kan jag härvid biträda utredningsmannens förslag, som i väsentliga hänseenden ansluter sig till de bestämmelser vilka gälla i fråga om upplåtelse av kronotorp. En närmare redogörelse för de föreslagna upplåtelsevillkoren synes därför icke erfordras i vidare mån än jag funnit anledning till avvikelser från utredningsmannens förslag.

I fråga om lägenhetsinnehavares rätt att uppsäga upplåtelseavtalet före upplåtelsetidens utgång torde böra givas enahanda föreskrift som beträffande kronotorp eller således att lägenhetsinnehavaren, där upplåtelseavtalet är gällande för längre tid än fem år, må uppsäga avtalet till upphörande med utgången av femte året. Samma rätt bör tillkomma lägenhetsinnehavaren vid utgången av vart femte år därefter.

Vad angår brandförsäkring av byggnaderna å lägenheterna har i vissa yttranden uttalats, att lägenhetsinnehavarna icke borde vara skyldiga att hålla byggnaderna brandförsäkrade och att erlægga försäkringspremierna. Med anledning härav vill jag erinra, att frågan om försäkring av kronoegendom, däribland kronotorp, för närvarande är föremål för övervägande inom finansdepartementet. Därest i anslutning härtill skulle meddelas bestämmelser av innebörd, att kronotorpare befrias från sin skyldighet att hålla byggnaderna å kronotorp brandförsäkrade, torde motsvarande föreskrifter böra utfärdas i fråga om de norrländska fjällägenheterna. Vid bestämmandet av avgifterna för upplåtelsebör emellertid under sådana förhållanden hänsyn tagas till att lägenhetsinnehavarna fritagits från skyldigheten att hålla byggnaderna försäkrade. Såsom Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund framhållit torde skäl knappast föreligga att föreskriva, att brandförsäkring skall tagas företrädesvis i brandstodsförening för länet eller orten.

Med anledning av vad domänstyrelsen anfört rörande utredningsmannens

förslag om rätt till fårbeta vill jag framhålla, att det givetvis bör ankomma på egnahemsnämnden att, innan dylikt bete upplåtes, pröva huruvida hinder mot upplåtelsen möter i gällande lag.

Mot de av utredningsmannen föreslagna bestämmelserna till skydd för de renskötande lapparna och renskötseln har jag icke någon erinran. Däremot kan jag icke biträda förslaget, att lägenhetsinnehavare icke skulle få utan tillstånd av egnahemsnämnden låta personer, som ej tillhöra hans hushåll, för längre tid taga uppehåll å lägenheten. Till motivering för detta förslag har utredningsmannen anfört, att en dylik bestämmelse i vissa fall visat sig vara av behovet påkallad. Då emellertid i 2 kap. 36 § allmänna nyttjanderättslagen, vilket lagrum även skall tillämpas beträffande ifrågavarande lägenhetsinnehavare, finnes föreskrift därom, att arrenderätten är förverkad, därest arrendatorn å fastigheten för eller tillåter andra föra ett sådant leverne, som väcker allmän förargelse eller verkar störande på omgivningen, synes den av utredningsmannen föreslagna bestämmelsen icke behöfelig.

I likhet med kronotorpare torde innehavare av norrländsk fjällägenhet böra kunna erhålla odlingsbidrag och inventarielån. Vad domänstyrelsen föreslagit i fråga om bidrag för betesanläggningar anser jag mig likaledes böra biträda.

De nu förordade bestämmelserna kunna icke utan vidare bliva tillämpliga å de redan förut upplåtna lägenheterna. I betraktande av de väsentligt ökade förmåner, som enligt de nya reglerna tillkomma lägenhetsinnehavarna, torde det emellertid kunna antagas, att många av dem komma att söka övergå till de nya bestämmelserna. En dylik övergång synes i möjligaste mån böra underlättas. Då såsom jag förut framhållit upplåtelser av nya lägenheter endast sparsamt böra medgivas, erhålla de nya bestämmelserna sin största betydelse för de redan befintliga lägenheterna. Vad utredningsmannen föreslagit i fråga om förutsättningarna för omföring av de äldre lägenheterna till den nya upplåtelseformen finner jag mig kunna i stort sett biträda. Emellertid torde det med hänsyn till den av mig förut föreslagna strängare prövningen av förutsättningarna för upplåtelser av nya lägenheter böra övervägas om icke även en viss begränsning bör göras i möjligheterna att omföra äldre lägenheter. I detta hänseende synes, i viss anslutning till vad egnahemsstyrelsen anfört, i allt fall den regeln böra tillämpas, att omföring icke må äga rum, där man kan förvänta att lägenheten inom den närmaste framtiden kommer att nedläggas. Såsom domänstyrelsen och överjägmästaren i Umeå distrikt anfört torde innehavare av lägenhet, som omföres till den nya upplåtelseformen, böra erhålla skälig nedsättning i arrendeavgiften till dess lägenheten iordningställts.

För utrönande av de nuvarande lägenheternas beskaffenhet och lämpligaste disposition torde på sätt utredningsmannen föreslagit böra företagas en inventering av hela lägenhetsbeståndet. Denna inventering synes böra omfatta jämväl skogstorp och odlingslägenheter ovan odlingsgränsen. I anslutning till inventeringen bör avgöras huruvida lägenhet överhuvud bör bestå eller nedläggas. För underlättande av förflyttning av innehavare av lägen-

het, som befinnes böra nedläggas, torde statsbidrag få utgå. Någon anledning att lämna flyttningsbidrag endast för den händelse lägenhetsinnehavaren flyttar till annan lägenhet synes mig knappast förefinnas. Enligt min mening torde sådant bidrag även böra kunna beviljas, om lägenhetsinnehavaren t. ex. övergår till annat näringsfång. Flyttningsbidraget torde i allmänhet böra utgå med högst 2 000 kronor. I de fall, där det av innehavaren å lägenheten nedlagda arbetet uppskattas till högre värde, synes emellertid flyttningsbidraget efter Kungl. Maj:ts prövning böra få utgå med högre belopp än 2 000 kronor.

För genomförandet av den förordade omläggningen torde i överensstämmelse med utredningsmannens förslag i första hand böra tagas i anspråk de för lägenheterna utgående arrendeavgifterna. Återstående kostnader för lägenheternas iståndsättning synas böra bestridas från det under nionde huvudtiteln uppförda anslaget till Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. Detta anslag, som för innevarande budgetår uppförts med 80 000 kronor, torde med anledning härav böra i avaktan på närmare erfarenheter av förevarande verksamhet för budgetåret 1947/48 uppräknas med 100 000 kronor. Såsom förut framhållits avses för närvarande av nämnda anslag ett belopp av 10 000 kronor för byggnadshjälp åt brukarna av de nuvarande fjällägenheterna. För de lägenheter, som icke komma att omföras till den nya upplåtelseformen, torde medel för byggnadshjälp alltjämt böra beräknas under anslaget. Av skäl som egnahemsstyrelsen anfört synes ett med 15 000 kronor till 25 000 kronor förhöjt belopp böra upptagas för detta ändamål. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter rörande användningen av sistnämnda belopp. Kostnaderna för de av mig förordade flyttningsbidragen synas icke lämpligen böra bestridas från statens lappfond utan torde härför erforderliga medel böra beräknas under förevarande anslag. För nästa budgetår torde ett belopp av 20 000 kronor få avses härför. Vid bifall till vad jag sålunda förordat skulle anslaget för budgetåret 1947/48 böra uppföras med $(80\,000 + 100\,000 + 15\,000 + 20\,000 =)$ 215 000 kronor. Från anslaget torde jämväl såsom domänstyrelsen i sin skrivelse den 11 december 1946 föreslagit få bestridas kostnaderna för nedläggande av kronotorp, som upplåtits enligt kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 170) angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m.

Då för inventarielån till fjällägenhetsinnehavare föreslagits samma villkor som gälla för lån från kronotorparnas inventarielånefond, torde det såsom statskontoret anfört icke vara erforderligt att för utlämnande av förstnämnda lån inrättas en särskild lånefond utan synes lägenhetsinnehavarnas lånebehov i stället böra täckas genom lån från kronotorparnas inventarielånefond. Något särskilt anslag för ändamålet behöver således icke upptagas.

I överensstämmelse med utredningsmannens förslag torde arrendeavgifterna för lägenheterna böra tillföras en i egnahemsstyrelsens räkenskaper för ändamålet upplagd diversemedelstitel och de med medlen bestridda utgifterna avföras direkt å denna titel. I den mån anslagsmedel disponeras böra

dessa tagas i anspråk genom utgifternas avförande direkt å anslaget. För den husbehovsskog, som förbehålles innehavare av lägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, torde såsom utredningsmannen förordad ersättning böra tillföras domänfonden.

Ett genomförande av de av mig förordade förslagen synes påkalla ändring av 56 § renbeteslagen. Såsom av den föregående redogörelsen framgår äro bestämmelserna om upplåtelse av jämtländska arrendelägenheter och fjälllägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län upptagna dels i nämnda lagrum och dels i kungörelsen den 3 juni 1915 (nr 169) angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. I 56 § fjärde stycket renbeteslagen stadgas att, där upplåtelse av nyttjanderätt till inägor ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen finnes kunna äga rum utan avsevärt men för renskötseln, sådan upplåtelse må mot avgift meddelas av länsstyrelsen. Enligt kungörelsen nr 169/1915 ankommer det på Kungl. Maj:t att, där synnerliga skäl föreligga, meddela upplåtelse av odlingslägenhet eller eljest med nyttjanderätt upplåta mark ovan odlingsgränsen. I anslutning till vad jag förut anfört torde bestämmelsen i 56 § renbeteslagen böra kompletteras med en föreskrift, att upplåtelse av nyttjanderätt till mark inom ifrågasvarande områden må meddelas även där det påkallas med hänsyn till den allmänna samfärdseln. Vidare synes böra föreskrivas, att där synnerliga skäl föreligga må även eljest upplåtas nyttjanderätt till mark för bostadsändamål eller annat liknande ändamål. I samband härmed torde kungörelsen nr 169/1915 böra upphävas.

Då enligt vad jag förut tillstyrkt upplåtelse av ny lägenhet skall underställas Kungl. Maj:ts prövning men överlåtelse av nyttjanderätt till redan upplåten lägenhet skall prövas av den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer, torde i 56 § fjärde stycket renbeteslagen böra stadgas, att där avsedda upplåtelser skola meddelas av Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer. Av praktiska skäl synes motsvarande böra föreskrivas i fråga om övriga i 56 § omförmälda upplåtelser.

Förslaget att de för lägenheterna utgående arrendeavgifterna skola tagas i anspråk för lägenheternas iordningställande och förvaltning föranleder en jämkning av bestämmelsen i 56 § sista stycket renbeteslagen, att medel, som inflyta genom de i 56 § avsedda upplåtelseerna, skola användas till förmån för lapparna.

De av mig nu förordade bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juli 1947.

I överensstämmelse med det anförda har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till *lag angående ändrad lydelse av 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige*. Detta förslag är av den natur, att lagrådets yttrande över detsamma bör inhämtas. I övrigt torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter som kunna bliva erforderliga för genomförande av de i det föregående av mig förordade förslagen.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förenämnda lagförslag, av den lydelse *Bilaga*¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Malte Olsson.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 27 februari 1947.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 22 februari 1947 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 14 februari 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändrad lydelse av 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av vice assessorn E. H. Kling.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet.

Åke Mossler.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1947.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och finansdepartementen samt t. f. chefen för socialdepartementet statsrådet Mossberg ävensom statsrådet Sträng anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, lagrådets den 27 februari 1947 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 14 i samma månad remitterade förslaget till *lag angående ändrad lydelse av 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige*.

Föredraganden anför.

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran.

Såsom jag vid förslagets överlämnande till lagrådet anförde torde en del av kostnaderna för ifrågavarande lägenheters iståndsättande böra bestridas från det under nionde huvudtiteln uppförda anslaget till Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl.

Under åberopande av vad sålunda och i förenämnda statsrådsprotokoll den 14 februari 1947 anförts hemställer jag

dels att omförmälda lagförslag måtte jämlikt § 87 rege-
ringsformen föreläggas riksdagen till antagande;

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) medgiva att bestämmelser rörande upplåtelse av norr-
ländska fjällägenheter må meddelas i huvudsaklig överens-
stämmelse med de i statsrådsprotokollet den 14 februari 1947
angivna riktlinjerna;

b) till *Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt inne-
havare av odlingslägenheter m. fl.* å riksstaten för budget-
året 1947/48 under nionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsan-
slag* av kronor 215 000.

Kungl. Maj:ts proposition nr 96.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Benno Gårdsten.
